

A
MAGYAR
KODÁLY TÁRSASÁG
HÍREI

SZERKESZTI:
MÁRKUSNÉ NATTER-NÁD KLÁRA

XXXIV. évfolyam – 2012/1
március

TARTALOM

Megemlékezés 2011. december 16-án – <i>Ordasi Péter</i>	4
Képes élet-történet Kodályról, Bónis Ferenc tanulmánya – <i>Ittész Mihály</i> ...	7
Megemlékezés 2012. március 6-án – <i>Szalay Olga</i>	10
XI. Magyar Karvezető Konferencia Kodály Zoltán tiszteletére, születésének 130. évfordulója alkalmából – <i>M.N-N K.</i>	13
Ünnepi köszöntő – <i>Kollár Éva</i>	13
Képek és jelképek Kodály dalaiban – <i>Somorjai Paula</i>	17
Egy családja kutatás története – <i>Eőszé László</i>	21
Kodály Zoltán angol nyelvű kórusművei – <i>Ittész Mihály</i>	25
110 éve született Rajeczky Benjamin – <i>Tari Lujza</i>	28
Rajeczky emléknap – <i>Tari Lujza</i>	33
Száz éve született Pongrácz Zoltán és Sulyok Imre – <i>Szőnyiné Szerző Katalin</i>	34
A Debreceni Kodály Kórus 40 éves jubileuma – <i>Korponai Tibor</i>	39
Daróci Bárdos Tamás köszöntése – <i>Márkusné Natter-Nád Klára</i>	46
KÖNYVISMERTETÉS	
Havasi János: „Egy hangszer voltam Isten kezében” – <i>Szőnyi Erzsébet</i> ...	48
Pécsi Géza: Liszt Ferenc: Les Préludes – <i>Márkusné Natter-Nád Klára</i> ...	49
Fehér Anikó: Muzsika a katedrán – <i>Ittészné Kövendí Kata</i>	52
Visszapillantó – Liszt vetélkedő Nyíregyházán – <i>Kulcsár Gabriella</i>	54

A címodalt Borsos Miklós alkotásával **Szántó Tibor** tervezte
A kiadványt Dobó Nándor tervezte
Kiadja a Magyar Kodály Társaság
Felelős kiadó: a Magyar Kodály Társaság elnöke
Adószámunk: 19040437-1-42
ISSN 0230-3639
Nyomda: László és Társa Bt.
Felelős vezető: László András

Kiadványunk támogatói

PRO RENOVANDA CULTURA HUNGARIAE

Nemzeti
Kulturális
Alap

PRO
CULTURA

ALAPÍTVÁNY

Fotó: Török Miklós

Kodály Zoltán
dombormű az Emlékmúzeum épületén

Megemlékezés

2011. december 16-án

A Magyar Kodály Társaság koszorúzással egybekötött megemlékezése
Kodály Zoltán születésének 129. évfordulóján
a Kodály Emlékmúzeumban

Dr. Ordasi Péter ünnepi beszédét követően a zenei műsor résztvevői:
Sebestyén Márta Kossuth-díjas énekművész és Szabó Zoltán dudás,
Havasréti Pál tekerős, Kodály Zoltán gyűjtötte karácsonyi dalokat, népdalokat és népi jókívánságokat szólaltattak meg.
Lee Bareum, a Kodály Intézet zongora-szakos hallgatója Kodály Zoltán:
Gyermektáncokból játszott öt darabot.
A Diósdai Nőkár, Kodály Zoltán: 1. és 4. Olasz madrigálját és Liszt Ferenc:
Vidáman játszva, műveit adta elő. Vezényelt:
Sirákné Kemény Kinga, zongorán közreműködött Szabó Ferenc János.

Ratkó József: Világnemű

A kő is világnemű,
a vas is világnemű,
világnemű a fű is;

virít szülőtte-földjén,
elhal szülőtte-földjén,
világnemű, ha hú is.

Talán könnyeink, hőink,
annektált temetőink.
talán azok magyarok;

a kopjafák, a fejfák
jegyzik a büszke fajtát,
s talán jegyzik a dalok.

Bár mondják, hogy a csontok
levedlik mind a gondot,
s világnemű a halott,

s csupán az elme játszik,
ha honává sajátít
földet, eget, csillagot.

S bár mondják, hogy hanyaggá,
a földben lágú anyaggá
züllik a tündöklő agy:

te kő-magyarosító,
füvet gyarmatosító
ének, világnemű vagy!

Tisztelt Egybegyűlteik, Kedves Barátaim!

Nagy, meg nem érdemelt tisztesség számomra, ha bárhol Kodály Zoltánról szólhatok. Megrendítően nagy itt, abban a házban, ahol termékeny életének utolsó évtizedeit töltötte, és ahol a szerető szív, kutató elme és gondos kezek együttműködése nyomán megújult körülmények között tanúskodhatnak életének dokumentumai arról a fáradhatatlan szellemről, amely a 20. század elejétől megújította a magyar műveltség tartalmát.

E szellem nagyságáról az első benyomás 18 évesen ért, amikor 1967 márciusában a MTA épületének előcsarnokában felállított ravatala előtt – a konzervatoristák sorfalában állva – láttam a végelethetetlen sorban vonuló tiszteletadók között legnagyobb színészeinket, művészeinket, tudományos életünk kiemelkedő személyiségeit.

Sokan tették fel akkor a kérdést: mi lesz a kodályi pedagógia sorsa a Mester halála után? Mert a Visszatekintés-ből is tudjuk, hogy a hatvanas évek elejétől magának is küzdeni kellett az addig elért eredmények megtartásáért a „tanügyi bácsik”-kal. S bizony szakmai körökben is egyre hangosabban szólaltak meg kritikus hangok, főként azt kérve számon az *elven*, amit a *gyakorlat* személyi és tárgyi feltételek híján el nem érhetett.

Az azóta eltelt közel 45 esztendőben a közoktatásban visszaszoruló énektanítást kísérő kárörvendő hangok és károgó jövendölések ellenére számos kiváló muzsikusk, karnagy és tanár őrzi és gondozza a kodályi örökséget, s teszi növendékeinek, hallgatóinak, énekeseinek mindennapi örömévé, lelki táplálékává.

Mindennapi kenyér, mindennapi öröm... Mindennapi, de nem hétköznapi! Nem köznapi, mert művészetének – mint minden magas művészetnek – lényege, hogy felemel és felfelé mutat. Kodály műveiben a gyermekjátékon átsüt a történelmi múlt fénye és fájdalma (*Gólya-nóta*, *Lengyel László*), a panaszos Magyar zsoltáron a *Lauda Sion* gregorián sequentia hálaadó hite (*Psalmus Hungaricus*), és a nagyotmondó *Háry János* kalandjaiból is egy a hűséget és becsületet legtöbbször tartó, nagylelkű magyarság (Szánd meg Isten császár föltségét) képe rajzolódik ki. És a zeneszerző lelke milyen hatalmas távolságokat képes bejárni a *Katalinka* (jönnek a törökök!) bájos miniatűr életképétől a *Budavári Te Deum* (mennek a törökök!) fenséges *Non confundar in aeternum*áig!

Ez a hatalmas lélek a magyarság kutatásában jeles elődeinél tovább megy, meghaladja Juliánus és Kőrösi Csoma eredményeit, túllép a reformkor patetikus magyarság-tudatán és Ady nyomán jár. Hogyan?

A tizenkilencedik és huszadik század fordulóján Ady Endre egy olyan hazai előzmény nélküli, belső indíttatású, forradalmian új költői látásmóddal jelentkezik, amelynek hatása nemcsak a huszadik század magyar lírájára, hanem egész művészeti életére nagy hatással volt. Ady kíméletlen őszintesége, amellyel utat nyit egy addig feltáratlan személyes és nemzeti önismeretnek, egybevág azzal a hatással, amit a század elején megkezdett rendszeres népdalgűjtés nyomán feltáratlan paraszti műveltség tett felfedezőire: föld- és természet-közeli élményvilága a szimbólumok rendszerén keresztül mutatja fel az emberi lét történelmi meghatározottságát és transzcendentális aspektusát. Ez a kettős hatás végig kíséri Kodály egész művészetét. Az új magyar művészet megteremtésére irányuló tudatos törekvésének szilárd alapot adott az a szerves népi műveltség, amelynek tudományos feltárása élete egyik fő motívumává lett. Munkássága nyomán pedig nemcsak kibővült, hanem gyökeresen megváltozott

a magyar műveltség tartalma. Művészete erjesztően hatott a többi művészeti ágra, s végső soron a huszadik század magyar történelmének formálójává vált. Für Lajos vallja: „Kortárs-tanúként bizonyíthatom, a kodályi életműnek volt szerepe abban, hogy az országra szorított jégpáncél szétpattogzódott, majd 1956 októberében robbanásszerűen szétesett, darabjaira hullt. S ez akkor is nagy érdem, ha a fellángolás, mint történelmünk során annyiszor, önhamvába hullt, hullatott.”¹

Ennek az életműnek a többitől elválaszthatatlan része a zenei nevelés koncepciója. De itt rögtön ki kell tágítanunk látószögünket. Noha a világot a Kodály-módszer néven elhíresült zenei nevelési rendszer érdekli, mi nem szűkíthetjük erre érdeklődésünket, mert e gondolatrendszer lényege: egyetemessége csorbulna. Nekünk, magyaroknak Kodály teljes embert célzó nevelési koncepciójának egészét kell számon tartanunk, amelynek ugyan súlyponti része a zenei nevelés, de mégiscsak része.

Kardos Pál így fogalmazta meg 1974-ben:

„Anélkül, hogy részletekbe bocsátkoznék, Kodály pedagógiai életművén

1. *tanításait* (a nagy alapelveket, a zenei nevelésre vonatkozó gondolatnak rendszerét)

2. *pedagógiai műveit* (a 33-tól a 33-ig és azon túl)

3. *az éneklő iskola* csodálatos vívmányát értem.

Ez utóbbit éppúgy Kodály Zoltán személyes alkotásának kell tartanunk, mint bármely más művét. Az éneklő iskola a gyakorlati megvalósítás irányába ható nevelő tevékenységének záróköve, összegzője.”

Kodály szavai igazolják ezt az állítást, amelyet a kecskeméti Kodály-iskola Katona József téri épületének avatása alkalmából (1964. febr. 18.) mondott: „Ez az iskola nem zeneiskolának készült és nem is ismételhetjük eléggé, hogy nem zeneiskola, mint még máig is tévesen hiszik sokan. De ez az első iskola, amely szervesen beépíti a zenét az általános emberi műveltségbe. Mindent tanítanak itt, sőt egyes dolgokat jobban, mint másutt. De megtanítják arra a tanulókat, hogy aki zenével indul az életbe, az evvel bearanyozza minden későbbi tevékenységét; az életének olyan kincsét kapja ezzel, amely átsegíti sok bajon. A zene táplálék, vigasztaló elixír, az élet szépségét és ami benne érték, azt mind meghatványozza.” (Vt. III. 120)

Az az iskola pedig, amelyik ezt a célt valósítja meg, az énekes vagy éneklő iskola Kodály személyes életművének elidegeníthetetlen része. Amelyben egy töről fakad és terem a lélek éltető tápláléka: a magyar dal és világnemű ének.

Mesterünk születésének 129. évfordulóján én tehát így fohászodom, e nehéz időkben is bizakodó szívvel:

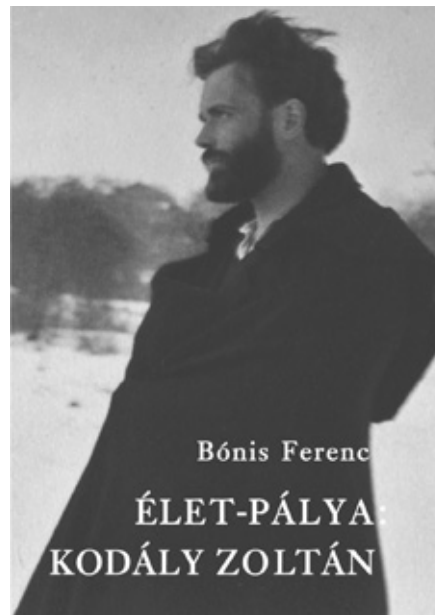
Kodály Zoltán neve és teljes műve legyen isten megtartó kegyelmének jele és záloga, és lássék meg életünkön és munkánkon nemzedékről nemzedékre!

Ordasi Péter

¹ FÜR LAJOS: *Bartók és Kodály történelemszemlélete* – Kairosz, Budapest, 2002

Képes élet-történet Kodályról

Bónis Ferenc tanulmánya – fényképekkel és dokumentumokkal

A Kodály-irodalom 2011 novemberében egy nagy könyvvel gazdagodott. NAGY könyvvel, a szó mindkét értelmében: fizikai valója és tartalmi gazdagsága, jelentősége szempontjából is. A Balassi Kiadó és a Kodály Archívum közös kiadványa, Bónis Ferenc munkája, *Élet-pálya: Kodály Zoltán* címmel jelent meg. A támogatások (Nemzeti Kulturális Alap, Magyar Tudományos Akadémia), és mindenek előtt Kodály Zoltánné hathatós segítsége nélkül nem jöhetett volna létre. Nem közjárművön utazóknak való úti olvasmány az igen szép kiállítású kiadvány, lévén igen terjedelmes: 728 oldal, 877 kép, illetve dokumentum, 200x295x55 mm-

es méret, súlya kb. 275 dkg. Magunk elé kell tennünk az asztalon, ölbe venni a karosszékekben ülve és lapozgatni. Lapozgatás közben aztán igen érdekes és fontos dolgok kötik majd le az érdeklődésünket. Természetesen a kötet élén álló tanulmányt – *Bevezető, három tételben* – érdemes előre folyamatosan végigolvasni a szavakba foglalt pályakép és művészi-emberi portré emlékezetünkbe raktározására, hogy aztán a hatalmas képanyag – akár szép sorrendben, akár itt-ott belelapozva ismerkedünk vele – már „csak” finomítsa, részletekkel gazdagítsa a Kodály Zoltánról alkotott képünket.

Az élet-pálya, amelyről ez a könyv számot ad, a vaspálya mellett kezdődött és valahol nagyon magasan, a tudomány és a művészet csillagpályáján ért véget. Hogyan is jellemzi Kodály a *Visszatekintés* bevezető soraiiban a pályákon, utakon való haladását?

„Most, hogy szorgos kezek összehordtak minden babszemet, amit az élet útján elhullattam, látszik az út, áttekinthető kezdetéig [és számunkra a másik irányban is: a végéig]. Mi lehetett a hajtóerő, amely minden akadály ellenére máig egyenes úton hol röptette, hol vonszolta ennek az életnek szekerét?”

A „babszemgyűjtő” szorgos kezek Bónis Ferenchez tartoztak, s e kezek – a háttérben kellő kutatói, alkotói és szerkesztői eltökéltséggel és fantáziával megerősítve – válogatták és hordták egybe mindazt, amivel az új könyv megajándékozta az érdeklődő olvasót. Ismeretes: nem kellett azért teljesen járatlan úton indulnia a szerző-szerkesztőnek, hiszen egyfelől a maga sokágú Kodály-kutatásai vezettek errefelé, másrészt Eősze László – 1956-ban megjelent kis könyvét nem is számítva – három kiadást megért tartalmas albummal járt előtte (igaz, elég régen, három-négy évtizede!). A hosszú idő alatt a kutatás sok, akkor még ismeretlen dokumentumot tárt fel. De nagyobb mozgásteret engedett a mai dokumentumválogatáshoz a nagyobb időbeli távolság is. Az akkor még – érthető megfontolásból – nem közönség elé valónak ítélt, többnyire nagyon személyes jellegű, vagy éppen a közéleti vonatkozás miatt „kényes” dokumentumok bemutatására is megérett mára az idő. Összességében, úgy vélem, sikerült Bónis Ferencnek felmutatnia mind a „hajtóerőt” – a vérségi kötelék nélkül is szoros kötődést, viszonzhatatlan szerelmet a magyar néphez és kultúrájához –; az „akadályokat” – amelyeket a mindenkori társadalmi rettség, illetve a kulturális vagy politikai hatalom gördített útjába. A szintetizáló kodályi életmű summáját a bevezető tanulmány középső tétele végén így fogalmazza meg Bónis Ferenc:

„[...] *összefogni* távoli világokat térben és időben, Európát Ázsiával, Nyugatot Kelettel, a népzene a műzenével, a hagyományt az újítással, Palestrinát Bartókkal, az alkotást a tanítással, a gyönyörködtetés művészetét a boldogítás művészetével: célja és hajtóereje ez lett Kodály munkásságának.”

Ez a központi és legterjedelmesebb fejezet a Bicinia Hungarica ajánlásából kapta címét: *Örvendjen az egész világ!* Kodály tanításain felnőtt, útmutatása szerint induló generációk és tanítványaink vajon tudnak-e annyi szívóssággal, eltökéltséggel haladni, mint ő tette, a talán soha el nem érhető, de soha fel nem adható ideális cél, a „nagy harmónia” felé? A tanulmánynak ez a része persze nem csak Kodály Zoltán zenei nevelési koncepciójával foglalkozik, hanem majd hét évtizednyi pályáját tekinti át. Sok eddig nem, vagy nem ilyen részletességgel ismert momentumot is bemutat, többek között Emma asszony, a zeneszerző első feleségének fontos eseményeket és személyeket regisztráló háztartási naplója nyomán. A Kodály-irodalomban eddig sem volt ismeretlen ez az adat-forrás, de most minden eddiginél több részletre derül fény a hivatkozások révén. Az előzményeket, a gyermek- és iskolás éveket az első *tétel* – ahogy a szerző zenei szakkifejezéssel nevezi a tanulmány részeit, fejezeteit – mutatja be ugyancsak Kodálytól vett címmel: *Magam alkottam első hangszeremet*. A harmadik tétel a Bartók–Kodály „kérdést” teszi vizsgálat tárgyává, megoldásként meggyőzően bizonyítja a „kétpilléres híd” eltérő jellegű „elemeinek” egymást feltételező-kiegészítő stabilitását. Bónis Ferenc fejtegetéséből kirajzolódik, hogy micsoda nagy áldás volt a magyar zene, egy-

általán a magyar kultúra számára a két alkotóművész és tudós barátsága, együttműködése, amely több volt, mint egyéni véd- és dacsözvettség.

Az átfogó pályakép után a bölcsőtől a sírig követhetjük képekben és dokumentumokban Kodály Zoltán életét és munkásságát. Bizonyára nem volt könnyű a további bemutatásra érdemes, olykor valóban fontos dokumentumokról lemondania a szerkesztőnek. Hiánylistát azonban nem érdemes felállítani, még ha a Kodály életét és munkásságát akár személyes élményekkel, vagy éppen közvetlen kapcsolattal megerősítve ismerők vállalkoznának is elkészítésére. Örülünk annak, ami bekerülhetett a kötetbe. A körültekintően megfogalmazott több mint képaláírások, inkább magyarázatok, kis kommentárok eligazítják az olvasót, amennyire szükséges, az adott képpel, dokumentummal kapcsolatban, vagy az összefüggések tekintetében. Hozzájárulnak saját Kodály-képünk megrajzolásához is. [Két apró hibát, ami szemet szűrt a recenzensnek, azért felemlíték: a 469. oldalon a 572. Koreai köszöntő (II) című kép aláírása tévesen jelöli az ének-zenei általános iskola helyét Marczibányi térnek. Akkor (1954), és még sokáig a Lórántffy utcában működött Bors Irma és mások nagyhírű iskolája; a 704-oldalon a kecskeméti bemutatóknál *A magyar nemzetet* vezénylő karnagy neve helyesen. *Lőrincz Béla.*] Nem kevés kép, dokumentum felkelti a kíváncsiságunkat, hogy még többet tudjunk az adott témáról. Itt most csak egy dokumentum-csoportot említek, a 665-668. számokat (539-542. old.): Kodály nevezetes 1960. június 3-i londoni hangversenyéről, amikor Fischer-Dieskau énekelte a *Két éneket* és a *Kádár Kata* balladát a szerző vezényletével. Milyen is lehetett ez az előadás? Milyen jó lenne, ha meg lehetne hallgatni a hangfelvételt!

A kötet vége felé több fontos „segédlet” található. A *Kodály életének főbb eseményeit* összefoglaló kronológiát *válogatott premier-lista* követi: *Kodály ősbemutatók térben és időben*. Ezután *Kodály és kortársai* címmel a kötetben szereplő személyekről kapunk tájékoztatást. Végül a *Névmutató* – mely Kodály-művei mellett Bartók hivatkozott műveinek listáját is tartalmazza – a könyvben való tájékozódásunkat segíti.

Sok részlet ismertetésével adós könyvszemlénk végén a szerző *Visszapillantó tükör* című zárszaváról szólunk. Megtudhatjuk belőle többek között, hogy – bár a szerzőnek évtizedek óta dédelgetett terve volt efféle könyv megjelentetése – közvetlen indítékát és lehetőségét Kodály Zoltánné kezdeményezése jelentette. Az olvasók is neki köszönhetik, hogy a Kodály Archivum rejtett kincseiből most oly sok elénk tárul a könyv lapjain: hivatalos dokumentumok, kotta- és prózai kéziratok hasonmása, fényképek, stb. A mottóval választott Szabolcsi idézet a szerző-szerkesztő törekvését és annak megvalósulását igen jól – öntudatosan, ám az olvasó-néző által megerősíthetően – foglalja össze:

„... minden jellemző apróság, minden dokumentum valóban szimbolikus nagyságra nőhet, ha a helyén van, s a maga igazi összefüggésében mutatkozik meg.”

(A 737. kép [589. old.] kapcsán a forrás is kiderül: az 1962-es Bartók-Kodály kiállítás katalógusának előszavában írta Szabolcsi Bence e lényegre rámutató szavakat.)

A szinte költői, mestereihez, Kodályhoz és Szabolcsihoz méltó végszót időszerűsége miatt és mindnyájunk figyelemztetésére idézem Bónis Ferenc írásából:

„E munka útrabocsájtásakor sokszor gondoltam Noé felelősségére. Kodály és Bartók messzetűnt aranykora után úgy érzem: hulladéközön hull a kultúra mezejére. Bárkába tehát mindent, amire valamikor szükség lehet az élet újrakezdéséhez, egy új reneszánszhoz! E sötét vízióban azonban benne rejlik a bizakodás is: hogy *eljön* a kor, melyben az itt megmutatott életút és életmű új építéshez ad erőt.”

Úgy legyen!

Bónis Ferenc új munkáját, mint szakkönyvet jó szívvel ajánlom a szakemberek, illetve mint ismeretterjesztő olvasmányt a zenekedvelő nagyközönség figyelmébe. Talán az előbbieknél sem csak nélkülözhetetlen „munkaeszköz” lesz, s az utóbbiaknak sem csak száraz „tudnivaló”, hanem mindenkinek: szívet-szellemet gazdagító *élmény*. Érdemes rá áldozni pénzt, időt és energiát!

Ittzés Mihály

Megemlékezés

2012. március 6-án

Kodály Zoltán halálának 45. évfordulója alkalmából

A Farkasréti temetőben tartott megemlékezésen és koszorúzáson közreműködött Ökrös Csaba népzeneész, Nyitrai Tamás, hegedűjátékos, Zsikó Zoltán népdalénekes.

A Kecskeméti Református Gimnázium Kamarakórusa Kodály kórusműveket énekelt, Jámbor Zsolt vezetésével.

Ünnepi beszédet mondott: **Dr. Szalay Olga**

Tisztelt Ünnepi Emlékezők!

1967. március 6-án, egy hétfői napon, a Kútvolgyi úti kórházban szívroham következtében elhunyt Kodály Zoltán, 85 éves korában. Az évforduló napján a Magyar Kodály Társaság immár sokéves hagyományt őrizve tartja rövid megemlékezéseit itt, a Farkasréti „köröndön”, Kodály Zoltán nyughelye körül. Amikor az ember ilyenkor a Pátzay Pál-mintázta sír-

emlék előtt megáll, önkéntelenül is kutatni kezdi a szobrot létrehozó művészi szándék Kodály-üzenetét. Vajon mi lehet ez az üzenet ma, 45 évvel – közel két emberöltővel – Kodály halála után?

A jobbával a sírra támaszkodó fiatal nőalak számomra egy *eszme*: a Nemzet jelképe. A Nemzeté, amely a birtoklás e szeretetteljes és természetes gesztusával mintegy állást foglal nagy fiának grandiózus életműve mellett, egyszer s mindenkorra kijelölve annak helyét és rangját a magyar kultúra szellemi építményei között. Nyilvánvalóvá teszi, hogy Kodály életműve nem szorul sem igazolásra, sem védelemre.

A balját csípőjére tevő, termékeny nőiességet sugalló alak ugyanakkor egy *valóság*: a nép megtestesítője is. Az ősi kultúrájú falusi emberé, akitől Kodály Nyitrától Bukovináig azokat a nemesen szép dalokat gyűjtötte, amelyekre életműve épült. Az életmű, amely minden hangjeggyel és betűjével ugyanazt kívánta előmozdítani: a magyarság önazonosságának felismerését, a Nemzet, mint közösség egységét, és felemelését egy önmagunkhoz, „rég nagy hírünkhöz” méltó színvonalra. Mondhatnánk úgy is, hogy egyfajta nemzetmentés a zene eszközével – voltaképpen ez a kodályi koncepció lényege. E koncepció inspirálója egy szenvedély, egy „viszonzatlan, viszonzhatatlan szerelem”, amelynek sürgető erejétől hajtva a művész eldobva ecsetjét „palatáblára kezdett rajzolgatni”, mert fontosabb volt számára, hogy még a legkisebbek is megértsék. Egészen egyszerű nyelvre lefordítva: Kodály felismerése, „100 éves terve” az, hogy a nép zenekultúráját akár közvetlenül, akár a műzene révén közvetett formában a nemzet nagy építményét maradandóan összetartó *kötőanyag* kell tenni, mert nekünk erre nagy szükségünk van, ez számunkra létérdek. Ha gondolatban idáig eljutottunk, akkor már kimondhatjuk azt is, hogy ugyanez a feladat ma is – csak éppen Kodály nélkül. A körülmények, az indokok, a nehézségek változnak, az a lendület pedig, mely a Kodály által meglökött szekeret mostanáig vitte, mára meg-megtorpan, sőt felfő, hogy teljesen elvész. Pedig még a 100 éves terv felén alig jutottunk túl.

A népdal felfedezése Bartók és Kodály érdeme. Azonban a népdalnak,

mint *nemzetfenntartó erő*nek a felismerése, központi értékké tétele, ez Kodály eszméje. Amikor tehát rá emlékezve a tőle kapott örökséget kutatjuk, nekünk is meg kell látnunk azt, amire az ő „vigyázó szeme” irányította figyelmünket: a magyar népdalt. Kodály és Bartók a népdalt nemcsak mint felbecsülhetetlen kincset hagyományozta ránk, hanem inkább mint valami természetes gyógymódot, amivel tennivalónk van. Először is minél többekkel meg kell szeretettünk. E gondolathoz kapcsolódva hadd idézzem fel Kodály egyik nem nyilvánosságnak szánt, ezért nem végső megfogalmazásában megismert gondolatát, mely kissé rövidítve így hangzik: „Magyarország... Egy objektivitást ismerek: a szeretetet. Igaz ugyan, hogy a gyűlölet élesebben lát. [...] Lehetséges, hogy egy személynek, egy dolognak hibáit jobban látja az, aki gyűlöli. De hogy előnyeit ismerjük, ahhoz szeretnünk kell.”(KHÍ I:35) Tehát az igazi megismerés lehetősége akkor adott, ha az illető dologhoz, személyhez szeretettel közelítünk. Ha ez nincs meg, megismerésünk szükségképpen beszűkül, egyoldalú, vagyis hiányos lesz. Kodály mondja azt is: a kultúrát nem lehet örökölni, minden generációnak újra és újra magáévá kell tennie. Sokszorosan áll ez zenei anyanyelvünkre. De hogyan hozzátjuk közel ezt a kultúrát olyan társadalmi rétegekhez, akik Kodály nevét még hírből is alig ismerik? E téren sok tanulságot hordoz a táncház mozgalom spontán, kitartó virulenciája. A táncház a *közösség* megélésének, az *érzelmi élet* kibontakozásának hatalmas területe. A mostani fiatalság nagy része, de kiterjeszhetjük a társadalom egészére is – valóságos koldusa mindkettőnek. Miért ne lehetne egy ünnepünk, amit úgy hívnak: A Magyar Népzene Napja, az öröm és a zene egy olyan találkozása, ami minden korosztályt képes lenne megszólítani.

A kodályi tervnek, de mondjuk inkább úgy: feladatnak mindnyájan szereplői vagyunk a magunk helyén. Szereplője a kórusvezető, az énektanár, a kórusénekes, a népzeneész, a népdalénekes, és korántsem utolsó helyen a bármelyik zenei megmozduláson közönségként résztvevő ember. Azt mondják, egy személy igazi nagysága abban van, ha minél többeket képes magával ragadni. Nagy hadvezérek sikereik legjavát a mögöttük felsorakozó közkatonáknak köszönhetik. Kodályhoz képest a legtöbben közkatonák vagyunk. Nyugodjunk bele: nincs kire hátranézni és továbbadni a feladatot, mert ott is mi magunk állunk. Nincs más hátra: fel kell nőni a feladathoz.

Kodályt nem „szeretni kell”. Értsük jól: Kodályt úgysem lehet nem szeretni, ha valamit is felfogunk abból a gazdagságból, amit ő a magyarságra pazarolt, mint a szülő, aki a gyermekének a legjobb szeretné adni. Bízunk abban, hogy ugyanez a szeretet bennünket is találékonnyá tehet. Találékonyságban pedig mi magyarok köztudottan erősek vagyunk. Éppen akkor ne élénk vele, amikor a saját sorsunk, a saját jövőnk a tét?

Szalay Olga

XI. Magyar Karvezető Konferencia Kodály Zoltán születésének 130. évfordulója tiszteletére

A Magyar Kórusok és Zenekarok Szövetsége – KÓTA – 2012. március 10-én tartotta egész napos ünnepi rendezvényét.

A **Konferencia** helyszínén Budapesten a Semmelweis Szalonban délelőtt négy előadás, az ebédszünetet követően három előadás hangzott el és befejezésül egy „Kerekasztal beszélgetés” fiatal tanárokkal.

Este hét órai kezdettel **Ünnepi hangversenyt** tartottak a Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium Dísztermében.

A rendezvény fővédnöke: *Kodály Zoltánné Péczely Sarolta*, jelenlétével megtisztelte a konferenciát és az esti hangversenyt.

A KÓTA Művészeti Bizottságában részletesen és gondosan megtervezett program keretében a kodályi életmű különböző szegmenseit feltáró előadások hangzottak el a szakma kiváló képviselőinek előadásában. A műsor során a tudomány és az élő zene megfelelő szép aránya érvényesült.

A Konferencia hallgatóságának közös énekével: J.S.Bach János Passióbeli koráljával „O nagy, ó végtelen szeretet” indította az **Ünnepi köszöntőt, Kollár Éva** a KÓTA elnöke.

Tisztelt Vendégeink, kedves kollégáink, kedves Barátaink!

*„Fölparittyázta az égre magát a pacsirta.
Dugia fejét a sok pipevirág.
Tavasz van megint, tavasz van újra,
S az ember, az ember messzebbre lát....*

*Ó, szép tavaszom, kedvem kibontó!
Annyi, de annyi bús napon át
Tebened bíztam, tetőled vártam keserű szívem szép igazát.
Bontsd ki a kedvem, bontsd ki: lobogtasd!
Halovány arcom fényedhez szoktasd.
Simogasson meg barkáid bolyha
sápatag vérem fessd meg pirosra,
kemény emlődből öröm tejével
szoptass meg engem igaz igékkal.
Szépíts, erősíts, beszélj hozzám,
Tavasz-virágom, Tavasz-anyám...*

Kányádi Sándor: Könyörgés tavasszal c. verséből idéztem, amely 1957-ben keletkezett. A kép talán idilli, sőt romantikus lehetne: szorongató tél után vágyakozás a fényre, a virágzásra, az illatos tavaszra. De a fől sorolás

végén ez a váratlan, megdöbbentő kép áll: „szoptass meg engem igaz igékkel”.

Ha belehelyezkedünk abba a történelmi helyzetbe, rögtön megértjük, miért könyörög a költő a levert és megtorolt forradalom után az igaz igéért, vigaszért, megigazolásért.

Most ismét tavasz van, korai tavasz. És mi is vágyakozunk bomló kedvre, pirosuló arcra, ékes, örökzöld május-ágra.

De mi hozza meg számunkra a virágbomlást? És mi tesz minket olyan emberré, aki – a költő szavával élve – messzebbre lát? Újra és újra, – Kodály Zoltán születési évfordulójának 130. esztendejében, a 100 éves terv megvalósulási folyamatának bozotos, elágazó ösvényein haladva, ismét meg kell találnunk az igaz igéket.

1972. táján, 40 évvel ezelőtt ezt írta Kardos Pál a „Népdal – nevelés” c. előadásában, amikor a népdal lejegyzésének gondolatkörét tárgyalta: „A zenei analfabetizmus elleni küzdelem ma éppoly életbevágó, mint volt 30-40 évvel ezelőtt. Azzal a különbséggel, hogy ma már a felelősségünk sokkal nagyobb. Akkor csak néhányan hitték és hirdették – Kodály Zoltán tanítása nyomán –, hogy a zenei köznevelés alapja, a zenei írás-olvasás mindenkinek hozzáférhető, »azoknak is, akik nem a családi zongora mellett nőttek fel.«”

Majd így folytatja Kardos Pál: „Mert ne áltassuk magunkat: Azt, hogy a zene mindenkié, nem elég megálmodni, de nem elég hirdetni, reklámozni se. Meg is kell valósítani. Megvalósítása pedig nem megy a Kodály említette „lelkes apostolok” nélkül, „akik arra szánják életüket, hogy a zene áldásait a legszélesebb rétegekre kiterjesszék.” /Vt. I. 314./

„Mindenekelőtt meg kell tehát szüntetni az analfabetizmust...De amerre a saját dolgunk tart, az egyelőre – minden szép eredményünk ellenére is – aggasztó.” – állítja Kardos Pál, 1972-ben. /In. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum – „tudós tanárok tanár tudósok”/

Nos, hol tartunk ma? Egy nemzet, amelyiknek világszerte irigyelt zenei óriásai vannak, és ők találtak választ az évtizedes és évszázados gondok megoldására, akik ismerik a célt és megtalálták az eszközt is, – akik a vágyott, „igaz igéket” örökül adják nekünk, – ez a gazdag nemzet nem tékozolhatja el szellemi kincseit! Szőnyi Erzsébet, a Magyar Kórus szövetség tiszteletbeli elnöke, nemzedékek nagy tanára, itt ül közöttünk. Életműve olyan csodálatos példatár, amelyből nem csak a zenei írás-olvasásra tanítására, de az embernevelésre és a nemzet építésre is gyémánt tisztaságú mintát kapunk. Lelkes apostolok ezrei segítenek az építkezésben, de úgy tűnik, hogy mindez nem elég mai generációnk számára. Megújuló szellemi erőre, tavaszi lendületre és hitre van szükségünk.

Kányádi Sándor versének az előzőkben kihagyott soraival kiegészítve, könyörögjünk mi is, 2012. tavaszán!

„Szépiíts, erősíts,
beszélj hozzám,
Tavasz-virágom,
Tavasz-anyám,
te szültél, te nevelj:
fiaddal ne perelj!
Elestem, emelj föl:
ne hagyj el, meg ne ölj!

Apaszd el bánatom,

könnyeim töröld le,
Ékesítsd fejemet,
ragyogjon fölötte
örökzöld május-ág,
S ringassák álmaim
illatos orgonák.
Fölparittyázta az égre magát a pacsirta,
Dugja fejét a sok-sok pipevirág.
Ó, add meg, tavaszom, Tavasz-világom,
keserű szívem szép igazát.”

A költő képei világos párhuzamot mutatnak a passió-történet szereplőivel, Máriával és a kereszten függő Krisztussal.

Húsvét közeledtével időszerű, hogy elénekeljük J.S. Bach János passiójának másik korálját, mely lelkiismeretünk ébresztésére buzdít. És legyen ez a gondolat konferenciánk vezérfonala: Tegyük meg mindent, ami képességeinkből telik, – „lelkes apostoli” munkánk legyen alapja nemzetünk fölemelkedésének!

Kollár Éva

*

Az ezt követően fellépő **Magnificat Ifjúsági Kórus**, Kodály Zoltán kórusműveiből válogatva, az ifjúkor hangszínének legszebb csengésével szólaltatta meg a műveket átélt, gyönyörűen megformált előadásban. Elhangzott: 4 bicínium a Bicínia Hungarica IV. kötetéből; 2 tricínium: Zöld homályban és Derűs táj; Egyetem begyetem, Zöld erdőben, végül bravúros előadásban a Táncnóta, a kórus karnagya, *Szebellédi Valéria* vezényletével.

*

27 év története (1940–1967)

Ezzel a címmel folytatott hangulatos beszélgetést Szőnyi Erzsébet Kosuth-díjas zeneszerzővel Kollár Éva. – Ennek összefoglalóját írásban közölte *Szőnyi Erzsébet*

„Kollár Évával elhangzott beszélgetésem annak a 27 évnek szubjektív, személyes története kívánt lenni, hogy megosszam hallgatóimmal Kodály Zoltán közelségének megfoghatatlan érzését. Mint minden életrajzi beszámolómkor szakmai történetemet most is középiskolai éveimmel kezdem: Nyolc év a Szilágyi Erzsébet Leánygimnáziumban Sztojanovts Adrienne keze alatt. Első négy évben szabályos tantervi 2 énekóra, és 8 éven át karének. Iskolai hangversenyek Kodály tanár úr jelenlétében, 15 éves koromtól kezdve ezeken rendszeresen kísértem az énekkart, Kodály és Bartók népdalfeldolgozásokat szólaltattunk meg. Szólistaként 1940-ben Liszt Ferenc: Gondoliera című darabját adtam elő.

Következő évben megnyertem az iskola népdalversenyét, dedikált Kodály-fénykép volt a jutalom. Ekkor kezdődött személyes szakmai kapcsolatom Tanár úrral. A továbbiakban egész pályámat figyelemmel kísérte, óráimat gyakran látogatta, kompozícióim bemutatóira eljött. Párizsi tanulmányaimat eszmeileg és anyagilag támogatta. Erőteljesen szorgalmazta „A zenei írás-olvasás módszertana” című könyvem megírását, előszót írt hozzá. Közös nemzetközi szerepléseinkben számított a közreműködésemre. Egész pályámra felbecsülhetetlen hatással volt, és maradt máig is.”

*

Az előadások sorozatát megszakítva, a közönség aktív éneklési kedvét kihasználva „Közös éneklés” kétszer szerepelt a programban. *Hartyáni Judit*, majd *Mindszenty Zsuzsanna* vezetésével, jól választott, szép zenekari művek szólaltak meg.

Az elhangzott előadások közül teljes egészében közöljük *Kollár Éva*, *Dr. Eősze László*, *Somorjai Paula* és *Dr. Ittész Mihály* előadásait.

*

Gombos László: „A Páva variációk új értelmezéséhez” tartott előadásának bevezetésével utalunk a téma nagy érdeklődésre tartó jellegére.

„A Páva-variációk, Kodály Zoltán különleges jelentőségű, emblematikus alkotása valósággal csábít az elemzésre és a különféle értelmezésekre. Egy bonyolult, vészterhes korszak szülötte: az Amszterdami Concertgebouw Zenekar rendelte fennállása 50. jubileumára, alig 2 évvel a 2. világháború kitörése előtt. Vajon mit akart üzeni ezzel a nyilvánvalóan összefoglaló szándékkal komponált, komplex alkotással a nemzetnevelő mester, aki ekkor állt pályafutása csúcspontján és akire nem csak hazája, hanem már a művelt világ jelentős része is figyelt? A szerzői szándék megfejtése mellett a mű formai felépítése, organikus szerkesztett zenei struktúrája is a lehetőségek egész tárházát kínálja az elemzőknek.

Több mint fél évszázad során Breuer János, Bónis Ferenc, Eősze László, Ittész Mihály, Kecskeméti István, Kovács János, Olsvai Imre, Elaine Sisman, Ujfalussy József, Weissmann János és számos más jeles személyiség szólott hozzá a kérdéshez. Majd a közelmúltban alapvető jelentőségű Kodály-könyvében Dalos Anna jelentkezett meglepően újszerű megállapításokkal. Ő már az analízisek analízisét is magára vállalta, egymással szembesítve a korábbi véleményeket, és elődeivel ellentétben a műben pesszimista végkicsengést vélt felfedezni.

E rövid előadás keretei között nem vállalhatjuk fel, hogy újra áttekintsük és mérlegre tegyük az illusztris elődök gondolatait, hol egyiknek, hol másiknak igazat adva. Csupán arra van lehetőségünk, hogy felvillantsunk néhány értelmezési lehetőséget, azokat itt-ott új megvilágításba helyezve. Bizonyos, hogy a zenekari variáció önmagában aligha értelmezhető: pár-

darabjaival szerves egységet alkot, és a szerző Ady Endréhez és költészetéhez fűződő viszonya is része a mű világának. ...”

Ezt követően az új nézőpontok és új megközelítések és értelmezések felsorolására került sor, a zenekari mű szép részleteinek gazdag zenei ilusztrációval színesítve a témát.

*

Utolsó előadásként, a kor szellemének megfelelően és az ének-zene tanítás napi gondjainak megfelelően

Hraschek Katalin tartott „Kerek-asztal beszélgetést fiatal tanárokkal”.

Nyolc meghívott volt jelen, mindannyian a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Ének-zene tanár és karvezető képző tanszakán végeztek, 2004 és 2009 között. Van már némi tapasztalatuk a tanításról, amelyről szívesen nyilatkoztak. Sokféle iskolatípust reprezentáltak. Megfogalmazódtak a problémák, miközben a tanítás szépségéről és nehézségeiről egyaránt képet kaptunk.

A fiatal kollégák jelenlétében, a Konferencia hallgatóságának aktív közreműködésével folytatódott a program:

„Vitaindító és beszélgetés a Nemzeti alaptantervről”.. *Hraschek Katalin* rövid összefoglalást adott a törvényről, a fejlesztési területekről, nevelési célokról, a kulcskompetenciákról, majd rátértek a Nat „Művészetek” fejezetének tárgyalására és az „Ének-zene” rész analizálására. A szakma sokat várt ettől a tantervtől, remélve, hogy az ének tanítás megerősödő pozíciókat kap. A megnyilvánuló vélemények szerint a Nat-ban halvány a Kodály koncepcióra való utalás, homályos a „generatív, kreatív zenei tevékenység” megfogalmazás is.

E beszélgetés célja nem a tanterv alapos elemzése volt hanem érzékeltetni azt az aktivitást, és féltő szeretetet, amely megnyilvánulásra készítette konferencia résztvevőit a jeles, nagy szaktekintélyektől az iskolában naponta helyt álló kitűnő kollégákig.

Így vált valóvá a Kodály Zoltán tiszteletére rendezett Konferencia – a zene, a tudomány és gyakorlati élet megnyilvánulásainak – ünnepi megemlékezésévé.

M. N-N K.

Képek és jelképek Kodály dalaiban

Kedves Hallgatóim, Karvezető kollégák!

Örömmel teszek eleget a megtisztelő kérésnek, hogy Kodály dalairól szóljak néhány szót. Ha Kodály nevét említjük, kórossal foglalkozó ember számára magától értetődően kórusművei jutnak eszünkbe. Mellettük és nagyobb szabású zenekari darabok, oratórikus alkotások, daljátékok em-

lítése mellett háttérbe szorulnak szóló énekhangra írott, kisebb méretű remekművei, a dalok.

Mint ismeretes, korábbi évszázadokra visszatekintve Mátyás király udvarában volt nagyobb zenei élet. Külön muzsikusai voltak a királynak és a királynénak. A 16. századtól kezdve azonban elsősorban a végvárak szerepe miatt Európa zenei fejlődése messze túljutott a magyar történeten. A nagy reneszánsz szerzők (Ockegam, Josquien de Préz, Palestrina, Lassus, Byrd) sorra alkották egyházi, világi remekműveiket. Sőt 1607-ben született Monteverdi: Orfeo-jával, megindult az operák története is. Mindez a bécsi klasszikusokon túl eljutott az operairodalom csúcsára a 19. századra. Nálunk csak a romantika hozta meg a fejlődést. Ekkor születtek Erkel operái az öt megelőző zenés színművek után, valamint a jelentősnek tartható Liszt dalok.

Igazi magyar dalköltészet csak a 20. század elején alakult ki. Kodály erről így nyilatkozott: „...kerestük azt a stílust, mely nagy költőinkéhez hasonló és hozzájuk méltó. Ennek megértéséhez tudni kell, hogy nagyjelentőségű és nagy múltú lírai költészetünk van, mely túlnyomórészt nincs megzenésítve, vagy nem a versek szintjén.”

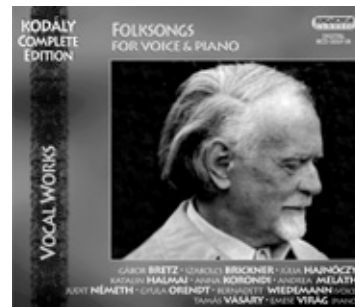
Előadásom néhány Kodály dal közelebbi megismerését szolgálja. Miért választottam a megadott címet a témához? Egyszerű a válasz: Kodály úgy használja a kottafejeket, mint festő az ecsetet. A szöveg értelmezése hangzó képekké válik. Ha kórusaira gondolok, szinte látom, ahogyan „Mennek, mennek, hol a csillag jár”, vagy ahogyan az unisono piano indulás után egy nagy forte akkorddal kitárul a jeruzsálemi templom kapuja. De menjek tovább: festői ábrázolás a nagy kavarodás, a pénzváltók kihajtása a templomból. Sorolhatnám: Norvég lányok, Öregek, stb. Ezek karvezetők számára közismert képek.

Nem a kórusművekről akarok beszélni, de némi rokonságra mindenképpen utalnék. Nem felejtethjük, hogy a Mester nyelvész voltából fakadóan komoly igényességgel válogatta vokális művei szövegét. Ez érvényes mind kórusműveire, mind pedig a dalokra. Balassi, Berzsenyi, Kölcsey, Arany János, Ady Endre versek mindkét műfajban megtalálhatók. Dalok születtek még Csokonai, Balázs Béla, Móricz Zsigmond szövegére is.

Az ifjúkor lendülete, lelkesedése, a fiatalságtól való búcsú a fő jellemzői ezeknek a daloknak. Mindenkor igényes, mély tartalommal töltött gondolatok törnek fel az ihlető szöveg nyomán. Ahogyan a dalirodalomban Schumanntól kezdve egyre nagyobb szerepet és önállóságot kap a kísérelő szólam, úgy érvényesül ez Kodály dalaiban is. A zongora egyenrangú szerepe nem fontoskodó, de a kifejezést segítő társsá válik.

Nem számítva az 1905-ben Bartókkal osztott 20 magyar népdal megzenésítését, az első dalok Op. 1. számon Énekszó címmel készültek 1907 és 1909 között. A 16 dal magyar népköltési gyűjteményekből való eredeti szerzemény. Már itt megfigyelhető a kísérelő szöveget segítő képábrázolása.

A második dalt: Jöjj te hozzám, szép madárka... a madár röptét utánzó tizenhatod mozgással vezeti be, szinte végig ez a hangulat kíséri, az elröppenést jellegzetes kis motívummal illusztrálva. Megnyugvást a „ha kedved van, visszajöhetsz” szöveg alatti hosszú akkordok hozzák. (A CD-n megszólaló dal Korondi Anna előadásában) A sorozat 12. dala a magyar népdal gyakori rubato (szabadon) előadásmódját példázza (CD 1/12 éneklet Orendt Gyula. – A hangzó példák megjelentek a Hungaroton kiadásában, Dalok zongorakísérettel.)

Mindkét elhangzott dal szövege népköltés. Zenéje önálló, a népdaltól független, de sokszor találkozunk dallamsorok, motívumok végén lefelé lépő kvart hangközzel. (s-m-d-m-r-l.)

Zenekari kíséretes dalként is ismert

Két ének 1913 és 1915 között Op. 5. jelzést kapott. Két híres vers szövegére készült. Berzsenyi: Közelítő tél és Ady: Sírni, sírni, sírni, sírni.

(A két ének második dala CD 2/3 Kovács István előadásában szólalt meg).

Szövege – mint említettem – Ady Endre költeménye. Érdeemes megfigyelni a bevezetés pentaton motívumait, a gyászmenet lassú, komor hangzását. A zsolozsmázás monoton hangjai után az orgona hangja és a harangzúgás csendül a kísérelőben. A vízió folytatódik sejtelmesen és félelmetesen az idegen halott látását érzékeltetve. Az újabb szövegrész: „Fázni holdas, babonás éjen”... a zongorán három oktáv távolságban unisono kísérelő kap, az érzelmek fokozódnak, a dallamsorok imitációs indítása egyre feljebb tör, majd elérkezik a súlyos csúcspontra: „Testamentumot, szörnyűt írni és sírni, sírni, sírni, sírni. „ A sírás kisszekundokkal rokon a későbbi Psalmus síró motívumával. A dal súlyos, mély gondolatokkal teli, igen szomorú.

Hasonlóan szomorú érzés hallgatni a következő szerzeményt. Mint tudjuk, Kodály nyelvészként is doktorált. Vonzódása a görög irodalomhoz végigkísérte életét. Homérosz Odyssea-jának 6. fejezetében jelenik meg Nausikaa. A királylány társaival a tengerparton rátalál a hajótörött Odysseusra. Elvezeti édesapja udvarába, ahol vendégül látják. A dal Nausikaa búcsúzó képét festi. Az egyszerű unisono bevezetés pentaton dallamban szólal meg. Figyeljük meg, milyen képszerű az Ithakában fel szálló füst, majd az onnan érkező, borzongató szél ábrázolása. A dal végén a lány holtak világába vágódását a tritonus távolságra lévő e-moll és B-dúr akkordok megdöbbentő váltakozásával fejezi ki. Talán egyik leginkább közismert, kedvelt mű, nincs Opus száma, de keletkezési ideje az Énekszó korábban hallott dalaival egyező.

(A Konferencián Kodály: Nausikaa c. dalát, *Somorjai Paula* énekelte, zongorán kísért: *Szabó Orsolya* zongoraművész).

Hogy kicsit vidámabb hangulatra térjünk, érdemes a szintén gyakrabban hallható Op. 14. dalciklus utolsó dalát meghallgatni. Szintén van zenekari változata, hasonlóan a korábban említett Két énekhez. 1918 és 1926 között komponált dalok szövege korábbi századokból való. Balassi: Síralmas nékem c. versét két 17. századi ismeretlen költőtől vett szöveg követi. Imhol nyitva én kebelem és az utolsóként megzenésített Várj meg madaram. – A dal indulása a madár szárnyalását festő lendülő pillanatra emlékeztetünkbe idézi a Röpülj páva c. zenekari művet. Keletkezésének idejét tekintve nem csoda, hogy eszünkbe juttatja a Psalmus Hungaricus-t is. Ennek oka elsősorban a dal 3/4-es ütemezése, a volta ritmus és a gyakori kvart-lépések. A boldog szerelem szárnyalása végül egy keringőbe torkollik. (CD 2/11 ének: Brickner Szabolcs)

Kodály eredeti szerzeményein kívül meg kell említenünk a „Magyar népzene” sorozatot. Idézem a Mestert: „*Ami a népdalokat illeti, azokat ki-ki a maga módján dolgozza fel: a zeneszerző személyisége, számos közös vonás ellenére, mindig megnyilvánul feldolgozásaiban.....Egyszermind pedig megkülönbözteti őket zeneszerzőink önálló alkotásaitól, amelyekben arra törekcsenek, hogy érvényre juttassák lírai költőink nagyságát.*”

A magyar nép érzelmi világa csodálatos népdalokban, igazi költeményekben jelenik meg. Természeti képek, gazdag hasonlatok a maguk egyszerűségében is mély érzéseket tudnak kifejezni. Egy példa: Akkor szép az erdő. (Énekelte: Somorjai Paula)

Természetábrázolás, majd személyes érintettség az első két versszakban. Tetőpont: „Megvert az Úristen”... a kíséret magára hagyja az elbeszélőt. Innen már csak az emlékeknek él. A fügefalevél, ami sokáig takart is, lehullt már. Nincs mit titkolni. Másrészt az ősz az élet alkonyát is jelenti, jön a hideg, az érzelmek a múlté. Egy utolsó sóhajtás, vágyódás a régi szerető után egy ölelést kifejező arpeggio békés dúr akkordban oldódik.

A Magyar Népzene 11 kötetből álló sorozatának jó néhány dala megszólal a Székelyfónó c. daljátékban is. Csak néhány példát említek: Kitrákotty mese, Szomorú fűzfának, A csitári, A rossz feleség, Kit kéne elvenni, stb.

Következő miniatűr dalunk: Szőlőhegyen keresztül. Egy pillanatra felvillan a kép, amint a fiatal leány elindul, sokrétegű szoknyája jobbra-balra billeg.

Befejezésül egy vidám, közismert dalocska szólalt meg: Kocsi, szekér... melyben hallani véljük a kocsi egyenletes gördülését, vagy a lovak lépteit.

(Mindkét dalt *Somorjai Paula* énekelte, zongorán kísért: *Szabó Orsolya.*)

Somorjai Paula

„Vérségi kötelék nélkül...” Egy családfakutatás története

Ez a három szó közel négy évtizeden át foglalkoztatott, és évekig tartó kutatásra ösztönzött. A kutatás eredményei olvashatók a „Kodály Zoltán és tanítványai” című, *Berlász Melinda* által szerkesztett kötetben (2007), ezért én most csak magáról az 1988–2004 közt folytatott kutatásról kívánok röviden beszámolni.

A három szó – mint bizonyára felismerték – a Visszatekintés előszavából való. Kodálynak ebből a gyönyörű magyarsággal megírt, költői vallomásából, melyben arról a „viszonytalan, viszonzhatatlan szerelemről” szól, ami őt népünkhöz fűzi – „vérségi kötelék nélkül is”.

Hogyan állíthat ilyet magáról az a komponista, akit Bartók Béla is a legmagyarabb zeneszerzőnek tartott – kérdeztem magamtól. Hosszas telpelődés után, 1965 novemberében feltettem a kérdést Kodálynak: „Tanár úr, hogyan értem ezt a kijelentést?” Két mondattal válaszolt: „Őseim apai ágon flamand takácsok voltak, akik valamikor a hugenotta időkben Brüggeből Brünnebe települtek át. Anyai ágon pedig a családi hagyomány szerint lengyel nemesek voltak az ősök, akik az ország egyik felosztása után költöztek át Dél-Magyarországra.”

Nem sokkal utóbb bekövetkezett halála után kiderült, hogy iratai közt egyetlen keresztlevél vagy születési anyakönyvi kivonat sem található, így a kutatáshoz – hiteles dokumentumok híján – kizárólag az ő rövid nyilatkozata alapján kellett hozzáfognom. A bécsi és brünni levéltárak felkeresése csakhamar meggyőzött arról, hogy intézményi támogatás nélkül, önerőből semmire sem juthatok.

Hosszabb kényszerszünet után Berlász Melinda felkérése élesztette újra a reményt, hogy folytathatom a munkát. A „kutatás-fejlesztési program” támogatása tette lehetővé a hat országra és négy évszázadra kiterjedő családfakutatást.

Első lépésként természetesen a szülők adatait próbáltam rögzíteni. Az Országos Levéltár Mikrofilmtárban átvizsgáltam a pesti és a bajai parókiák 19. századi anyakönyveit, mivel Kodály Frigyes, az apa Pesten született, az anya, Jalovetzky Paulina pedig – Kodály úgy tudta – Baján. Egyiküket sem találtam. A rejtélyt a bécsi Hadtörténelmi Levéltár kimutatásai, illetve a kecskeméti Nagytemplom házassági anyakönyvei segítségével sikerült megfejtenem. Frigyes apja ugyanis a monarchia hadseregében szolgált. Irataiból megállapítható volt, hogy fia születését a „császári és királyi Főpapi Hivatal” anyakönyvébe jegyezték be, ez azonban sem a magyar sem az osztrák levéltárakban nem volt fellelhető. Az anya tényleges születési helyét viszont elárulták a kecskeméti adatok. A Jalovetzky család ugyan valóban Baján élt, de Paulina Fehértemplomban (ma: Bela Crkva, Szerbia) látta meg a napvilágot.

A következő feladat a nagypapa szolgálati táblázatainak tanulmányozása volt Bécsben, valamint a Béla Crkva-i iratok megszerzése Szerbiából. Előbbi a bécsi Magyar Levéltári Kirendeltség és a Hadtörténeti Intézet ottani delegátusainak segítségével viszonylag könnyen, gyorsan megoldódott. Az utóbbi annál bonyolultabb, szinte reménytelen ügynek látszott. Szerbiában magyar kutatót nem szívesen fogadtak akkoriban. Végül – ketős közvetítéssel – fél éves várakozás után sikerült hozzájutnom a kívánt iratokhoz.

Az apai nagypát, Ferdinándot, alakulatának áthelyezése csak 1849-ben, a szabadságharc leverésének évében vetette a morvaországi Obrovitzból (ma Zábřovice néven Brno peremkerülete) Magyarországra. Nevét megtaláltam a brünni „Polgári posztós céh mestereinek jegyzékében”. Tehát eleinte ő is flamand ősei mesterségét folytatta, akár a család további öt tagja. Valamennyien bevándorolt takácsok voltak, akik 1815-1823 közt szereztek meg a brünni polgárságot. Ferdinánd huszonkilenc éves korában feladta ősei mesterségét, felcsernek állt egy táborigazgatóban. Különböző, nem harcoló alakulathoz volt beosztva, végül könyvelői képesítést szerzett és számtisztként emelkedett a ranglétrán. Első feleségét korán elvesztette. Harminckilenc éves korában újra nősült: a cheinovi szabómester tizennyolc éves lányát, Magdalena Hellt vette el. Hat gyermekük közül három még Brnóban született, három viszont már Magyarországon, ahová az úgynevezett „Déli Hadsereg” tartalék dandárjával került. Dolgozott Pesten, Cegléden, Kecskeméten, végül négy évtizedes szolgálat után Győrben vonult nyugalomba. Itt is halt meg 1873-ban, hetvenöt éves korában.

Szüleiről a morvaországi levéltárakban sikerült néhány adatot találnom. Apja Mathias Kodal takácsmester, anyja Clara Ruzin. Ők a komponista dédszülei. Hat gyermekük közül az első három születési helye, akárcsak az övék, ismeretlen. A többieké kivétel nélkül Obrovitz. Alaposan feltételezhető tehát, hogy Mathias volt az az ő, aki elhagyva hazáját, családjával vállalkozott a több mint ezer kilométeres vándorútra, és 1791-1795 között Brünn környékére érkezett. Merre jártak, hogyan utaztak – mindez kideríthetetlen...

A feleség neve még erősítette gyanúmat, hogy Brünnben nincs több keresni valóm, Belgiumban kell folytatnom a munkát: Clara Ruzinnak nemhogy a család- de még a keresztnéve sem fordult elő az anyakönyvekben. Ez azt valószínűsítette, hogy eredetileg Rougene-nek írták, tehát flamand illetve vallon származású.

Kodály nyilatkozatát irányítómé téve Brüggébe mentem, s a környékbeli takácsok valamennyi céhkönyvét és a város parókiáinak minden anyakönyvét áttanulmányoztam. A legfőbb gondot (és többletmunkát) a név okozta: megpróbáltam kitalálni, hogyan írhatták ott, akkor a plébánosok vagy káplánok a nevet. S mivel az adatokat bemondás alapján jegyezték fel, a kiejtés változatait is figyelembe kellett venni. Így hát ellen-

őriztem a Codal, Codaille, valamint a Godal, Godard, Godaert alakzatokat is. Mintegy kétszáz év hat nemzedékének adatait tekintettem át, 1572-től, az első hugenotta üldözéstől 1795-ig, az első hiteles brünni adat felbukkanásáig. A kutatásnak ez a szakasza rendkívüli türelmet és szerencsét kívánt. Hiába volt meg az előbbi, az utóbbi hiányzott. A sok ezer név közt akadt ugyan olyan, akinek az adatai közel álltak Mathias vagy Clara adataihoz, de teljes bizonyossággal egyik sem volt azonosítható a brünni család tagjaival. Így hát az apai ág kutatása kényszerűen lezárult a délapával, akiről annyit sikerült megállapítanom, hogy 1750-ben született, valószínűleg Flandriában.

Az anyai ági felmenők is szolgáltak meglepetésekkel. Az végül kiderült, hogy az édesanya Fehértemplomban született, és a bajai iratok átvizsgálása sem volt hiábavaló, mert amíg Paulinát hiába kerestem a regiszterekben, a családnak mintegy harminc tagját találtam meg. Ferenc, az apja azonban nem volt köztük. A sok József, Mihály és Sándor közt azonban feltűnt egy idegen keresztnév: Xavér. A rejtélyt sikerült megoldani: a bajai káplán Xavért írt be, mert Ferenc december 3-án, Xavéri Szt. Ferenc napján született. Ő tehát a komponista anyai nagypapa. Felesége, Paulina Arendt, a Dessau környéki Raguhnban született. Az ottani evangélikus lelkésznek segítségével sikerült családjára is fényt derítenem. Szülei Gottlieb Arendt serfőző, kőművesmester és Johanne Paschasius. Az apa halála után Carl fia, maga is kőművesmester, az 1840-es években feleségével és Paulina húgával áttelepült Magyarországra, még hozzá Fehértemplomba. Itt talált egymásra a lengyel és a német emigráns: Jalovetzky Ferenc, aki bajai családját elhagyva 1850-ben itt nyitott kocsmát és a Raguhnból pár éve odaköltözött Arendt Paulina. A család később Versecré, majd 1871-ben Kecskemétre költözött. A legidősebb lányt, Paulinát itt ismerte meg Kodály Frigyes. A vendéglős halálának időpontját nem sikerült kideríteni, mert az 1887-1895 közötti időszak halotti anyakönyve a második világháborúban elpusztult. Annyi bizonyos, hogy 1890-ben már nem élt, mert özvegye Anna lányával ekkor költözött Galántára, ahol veje állomásfőnök volt.

A vendéglős Jalovetzky szüleiről keveset tudunk. Apja ifj. Jalovetzky Mihály már Baján született 1798-ban, ott vette feleségül Streimer Annát. Ők a komponista anyai dédszülei. Módos polgárok lehettek, saját házukban éltek hat gyermekükkel.

A kutatás egyik legörvendetesebb pillanata kétségkívül az volt, amikor az ő szüleire sikerült rátalálnom. Nem csupán azért, mert így az anyai ágon egy nemzedékkel messzebbre jutottam a család történetében, mint az apai ágon, hanem azért is, mert minden valószínűség szerint az így felfedezett úkapa az a személy, aki Lengyelország első, 1772-es felosztása után Dél-Magyarországra menekült. A családnév 1775 előtt egyszer sem fordul elő a bajai anyakönyvekben, azt követően viszont mind gyakrabban – igaz, három-négyféle helyesírással.

Az első bejegyzés szerint, mely egy Magdolna nevű gyermek kereszteléséről készült, a szülők neve Mihály és Janka. A valószínűleg lengyel asszony második gyermekének halála után, 1783-ban gyermekágyban meghalt. Mihály még abban az évben újra nősült: bajai lányt vett feleségül, Berger Magdolnát. A házaspárnak tíz gyermeke született, nyolcadikként az ifjabb Mihály, a komponista dédapja. Hat testvérét elragadta a korai halál. Az apa, időse Mihály, a lengyel menekült 1808-ban, ötvennyolc éves korában fejezte be megpróbáltatásokkal teljes életét. Ezek szerint az anyai ükapa is 1750-ben született, akárcsak az apai dédapa, és ugyanúgy nem tudjuk, hogy hol...

Ennek kiderítésére több kísérletet tettem. Először is 18. századi térképeken megállapítottam, hol található a nemesi család származási helyének tartott Jalove falu. A község Lengyelország délkeleti szögletében bújik meg, az egykor Halicsnak, Lodomériának nevezett Kelet-Galiciában, a mai ukrán határ közelében. Ezt a területet Mária Terézia a Habsburg birodalomhoz csatolta még 1572-ben. Így támadhatott az ott élők közt többeknek is az a gondolata, hogy a végvidékről a monarchia belsejébe vándoroljanak. Sokan telepedtek le a Kárpátok déli oldalán, Eperjesen (ma: Presov, Szlovákia), néhányan pedig még messzebbre merészkedtek – baráti magyar földön.

Tudtam, hogy Jalovét és környékét gyakran sújtották rendi és etnikai háborúk, lázongások, mégis megkerestem az illetékes anyakönyvi hivatalt Ustrzyki Dolnéban. Német és angol nyelvű levélben kértem a családra vonatkozó 18. századi adatok megküldését. A lengyel nyelvű válasz igen hamar megérkezett: „A körzeti archívumnak semmilyen dokumentuma sincsen ebből az időszakból.”

Kodály Zoltánnak köszönhetem, hogy még ekkor sem kellett feladnom a kutatást. Felhívta figyelmemet az Emlékmúzeumban őrzött cserépkorsóra, melyen a Jalovetzky család nemesi címere látható. Ennek fényképét elküldtem Varsóba, a Lengyel Heraldikai Társaságnak és a Lengyel Kodály Társaság elnökének, Wojciech Jankowski professzornak. Az ő határozott segítségével sikerült megállapítani, hogy a családi címer – mely kissé eltér a Baján, bemondás alapján készült korszón láthatótól – középkori eredetű. Az úgynevezett „vegyes házasságokban” (ahol a házastársak különböző osztályhoz vagy nemzetiséghez tartoztak) a férj címe volt.

Arra is fény derült, hogy a tekintélyes famíliának egyik ága valóban az ukrán határvidéken fekvő birtokain gazdálkodott. Itt tört ki 1768-ban az a nemesi felkelés, mely a Nagy Katalin orosz cár által lengyel trónra ültetett Poniatowski Szaniszló ellen lázadt. Ennek az úgynevezett „bari konföderációnak” természetesen nem volt esélye a hatalmas orosz túlerővel szemben. Az 1769-ben elszenvedett vereségük vezetett a nemesi családok egy részének kivándorlásához s végül az ország első felosztásához.

A menekülők közt lehetett Michał Jałowiecki, azaz id. Jalovetzky Mihály is Janka nevű feleségével.

Ezzel beszámolóm végére értem. A kutatás azonban nem tekinthető lezártnak. Céлом az volt, hogy megtaláljam az ősokeket legalább az 1560-as évekig, az egyházi anyakönyvezés bevezetéséig. A sors azonban nem volt kegyes hozzám. Örülök kellett, hogy legalább a 18. század közepéig bevilágíthattam a múlt homályába. A következő, s remélhetőleg boldogabb nemzedékek – időbeli és pénzügyi korlátozás nélkül – talán messzebbre juthatnak majd.

Az mégis némi meglepődéssel töltött el, hogy sikerült megfejtennem Kodály rejtélyes szavainak hátterét: miért is beszélt „vizionozhatatlan szerelemről, mely vérségi kötelék nélkül is” hazájához kötötte őt. A feltárt dokumentumokból teljes bizonyossággal megállapítható, hogy apai részről flamand és cseh-morva, anyai ágon pedig lengyel és német ősök le származottja.

Ennek ismeretében értékelhetjük csak méltóképpen Bartók gyakran idézett szavait: „Ha azt kérdezik tőlem, mely művekben ölt testet legtöbbször a magyar szellem, azt kell rá felelnem, hogy Kodály művei. Ezek a művek: hitvallomás a magyar lélek mellett.”

A magyarság ugyanis nem származás, hanem vállalás kérdése. És Kodály önként vállalta magyarságát. Joggal állapíthatta meg, hogy „magyar az, aki a magyar kultúra részese”. S ő nemcsak részese, hanem alakítója, az új, európai színvonalú magyar zenekultúra megteremtője is volt. Jel-szava, amit a debreceni Zenei Szakiskolának szánt 1957-ben, ma talán még időszerűbb mint valaha: „*Nincs megalkuvás művészetben és magyarságban.*” Ez legyen mindnyájunk programja.

Eősze László

Angol költők magyar dalnoka

Kodály Zoltán angol nyelvű kórusművei*

Az előzmények

Kodály Zoltán kapcsolatai angol muzikusokkal, zenetörténészekkel, előadó együttesekkel és kiadókkal az 1920-as évek folyamán alakultak ki. *Philip Heseltine* (Peter Warlock) angol zeneszerző a kortárs magyar zene iránt érdeklődve látogatott el Budapestre az évtized elején; *Dimitri*

* A XI. magyar Karvezető Konferencián, 2012. március 10-én tartott előadás vázlat. Ld. Zoltán Kodály: *Letters*. Szerk.: Legány Dezső és Legány Dénes. Budapest: Argumentum–Kodály Archivum, 2002. 250., 264., 273. és 278. levél. E témáról ld. angol nyelvű írásomat az *An Ode for Music – 11 Analysis of Choral Compositions of Zoltán Kodály* c. kötetben. Szerk.: Hartyányi Judit. International Kodály Society 2002. 80-90. Továbbá: a Magyar Kodály Társaságnak a 80 esztendő Eősze László köszöntésére szervezett konferenciáján tartottam előadást (2003). Kézirat. A Karvezető Konferencián elhangzott előadás csak részben követte a korábbi gondolatmenetét.

Calvocoressi, az Angliában letelepedett, görög származású francia zenei író Kodály-művek szövegének fordítója; *Edward Dent* zenetörténész professzor (Cambridge), az Új Zene Nemzetközi Társaságának (IGNM/ISCM) első elnöke, a *Psalmus Hungaricus* szövegének fordítója. Az *Oxford University Press*, Kodály gyermekkarainak és más műveinek kiadója; 1938-tól pedig (a bécsi Universalt „lecserélve”) a londoni *Boosey and Hawkes* kiadóval kötött szerződést a zeneszerző. Az 1950-es évek végétől a cég egyik igazgatójával, *Dr. Ernst Roth*-tal alakult ki közeli, munkatársi-baráti kapcsolata.

A *Psalmus Hungaricus* angliai bemutatója (Cambridge, London 1927) adott alkalmat Kodály Zoltán első angliai látogatására. 1928-tól a *Három Kórus Fesztivál* többször is vendégül látta Kodályt, mint műveinek karmesterét (pl. 1936: *Budavári Te Deum*, 1948: *Missa brevis* – a zenekaros változat ősbemutatója) *Ivor Atkins* orgonista és karmester, a Fesztivál vezetője az 1920-as évek végén új művet is kért Kodálytól, ám az Ezékiel próféciáiból vett szövegre tervezett mű soha nem készült el. Közben – „vagaszdíjként” – a zeneszerző a *Pange lingua* vegyeskari változatát küldte el bemutatásra.

Kodály angol kórusműveiről

Talán meglepő: Kodály angliai kórusműveinek sorában tarthatjuk számon az *Újesztendőt köszöntő* vegyeskari változatát, amelyet a zeneszerző egy karácsonyi énekeket (Carols) tartalmazó OUP kötet szerkesztőinek felkérésére készített 1960-ban, angolra fordított szöveggel.¹ Ugyancsak angliai kérésre, de nyilván személyes indítatásból is készült 1960-ban a *Media vita in morte sumus* c. motetta, a háborús évek alatt Angliában letelepedett hajdani tanítvány Seiber Mátyás emlékére.

Négy Kodály-kompozíció íródott eredeti angol szövegre. Röviden ezeket mutatom be.

I will go look for Death (*Keresem a halált* – Kistétényi Melinda fordításában *Gyászének* címmel²). Az 1958-ban keletkezett művel – aligha lehet kétséges – a zeneszerző első feleségét, Emma asszonyt siratta el. A korábbi művekhez képest ebben a darabban, és társaiban is, egy kései Kodály stílus megnyilvánulását vélem felfedezni. Dallamaiban két alaptípus ismerhető fel: (1) az „araszoló” mozgás (szélesebb hangközt visszalépő szűkebb követ, majd megint széles és í. t.); (2) egy irányba fejlődő motívum, többnyire „túlfelesztett” célhangokkal (dallami disszonancia), de lehet pentaton vagy diatonikus skála-menettel. Ebben is, mint a darab harmóniavilágában a zeneszerző összefoglaló szellemisége nyilvánul meg.

¹ Magyar változata meghallgatható a Kodály vegyeskari műveit tartalmazó CD-sorozat 1. lemezén: Hungaroton, HCD 32364 Debreceni Kodály Kórus, vez.: Erdei Péter

² Kistétényi Melinda két versszakot illesztett a zenéhez – a kettő egyes részei egymást kiegészítve adják vissza ki a leghitelesebben az eredetit. A két versszakkal való előadás azonban a darab felépítése, zenei megfogalmazása miatt aligha helytálló.

Pl. a darab első akkordja az ún. Trisztán-akkord enharmonikus megfelelője; a 16-18. ütemekben kettős-tercú (dúr-moll) akkordok tűnnek fel; a mű végzárlatában kromatikusan csúsztatott kvartszext akkordok (*E-Esz-D*) képviselik a funkciós S-D-T zárlatot.

Fancy (Lukin László magyar fordításában *Dal* címen). Viszonylag gyakrabban énekel, jobban ismert darab női karra. Felkérésre készült Shakespeare a Velencei kalmár c. színműve egyik betétdal-szövegére.³ A kíséret nélküli kezdő dallam (szóló vagy kiskar) pentatóniát, diatóniát és második hétfokúságot ötvöz. Különösen tanulságos a darab „harangzúgásos” vége (31. ütemtől). Jellegzetes Kodályos megoldás: modalitás és funkciós gondolkodás a tengelyrendszer szerint: VI-VII-I = $G^7 - A^7 - H/F$ (poláris kapcsolat), majd C^7 „Kodály-dominánsról” a megérkezés nyomtatékosítása. A dó-szó,-ré (c” – g – d”) pentatonikus harangszó a szopránban elhangolódik, s a semmibe vesző záró akkord a teljes egészhangúságot adja ki.

An Ode for Music (*Óda a muzsikához* – Kistétényi Melinda)

A nyomtatott kotta tájékoztat, hogy a darab a X. Cork-i Nemzetközi Kórusfesztivál felkérésére készült Collins és Shakespeare (John Fletcher?) szövegek kombinációjával. A szövegtelen harmónia-felépítő kezdések csoportjába tartozik. A második „O Music” terc-invokációval a felhangrend szerint felrakott harmónia a második hétfokúság (heptatonía secunda) sajátos kodályi megnyilvánulásáig jut el („fehérbillentyűk, de cisz” – Bárdos meghatározása). Szabad modulációk, harmonikus, korál-szerű szakaszok és polifonikus-imitációs részek váltakozása jellemzi. Az utóbbi szerkesztésmód legjellemzőbb előfordulása az orfeuszi csodát éneklő meg: a művet kezdő harmónia-építmény hangjait bontja a zeneszerző dallamtémává (ismét „araszoló” dallamfejlesztés). Kodály karműveiben viszonylag ritkák a széles melizmák, hajlítások. Itt a szöveg, az Orfeusz énekére hajlongó fák költői képe ihlette a szerzőt azon megállapításának „bizonyítására”, hogy melizma nélkül nincsen ének.

***An Ode* – „*The Music Makers*”** (*Óda – A muzsikások*) – kantáta

Kodály Zoltánt 1960-ban avatta díszdoktorává az Oxfordi Egyetem. A Merton College *Heltay László* vezette kórusának élén a *Missa Brevist* vezényelte. A Kollégium 700 éves évfordulójára kértek Kodálytól új művet. Edgar O’Shaughnessy (1844-1881) *A muzsikások* c. ódáját zenésítette meg vegyeskarrá, vonószeneke, trombiták és harsonák kíséretével. Bemutatóját az 1964-ben tartott évfordulós ünnepségen Heltay László vezényelte a Merton College Kodály Kórusa élén. A mű magyarországi bemutatója a Budapesti Kórus 25 éves jubileumi koncertjén került sor 1966-ban, Forrai Miklós vezényletével.

³ A kiadó *Poulencet* és *Britten* is felkérte ugyane szöveg megzenésítésére. Mindkét szerző egy-szólamú zongorakíséretes kórusdalt komponált, a Britten-mű végén is csak a harangszónál válik háromfelé a kar.

A rövid kóruskantáta *Andante appassionato* zenekari bevezetője (a 4/4-es metrum ellenére) hangvételeiben, felépítésében a Psalmus Hungaricus introdukciójára emlékeztet. A kórus széles ívelésű unisono dallammal jelentkezik. Raics István fordításában:⁵

*Zengjünk mi dalt, zenészek!
És zengjen, ki álmokban él,
Szirtfokokra árván réved,
És sivár parton üldögél.
A földdel nincs semmi gondunk,
Mert társunk a sápadt hold!
A törvényt mi mozgásba hozzuk,
Régi rend ez, mindig így volt!*

A kórusszólamok szerkesztése döntő mértékben homofón. Imitációval, szabad polifóniával emeli ki azonban a zeneszerző az új világ látomását megidéző szakaszt. Előbb a két férfiszólam, majd a két női jut szerephez, hogy végül egyesüljenek és nagy unisonóban kimondják:

*Bár gúnyolnak földi nyelvek,
Az Úrtól megjön a jel!
Íme intés az emberi nemnek:
A korhadtnak pusztulni kell!*

A zenekari bevezetés felidézése vezet a záró szakaszhoz, melyben a költemény első sorai is visszatérnek, a kezdetre némiképp emlékeztető dallammal indítva, de 6/8-ban, kvart-akkord párhuzamban, hogy végül a magas szólamok halk kitartott akkordján (akárcsak a Fancy harangzengető záró szakaszában) repítsék a hallgatót az álmok világába.

Álmok, amelyeknek megvalósulásáért a muzsikusként érdemes élni...

Ittész Mihály

⁵ Köszönettel tartozom Kodály Zoltánnak és Kapronyi Teréznek, a Kodály Archivum munkatársának, hogy Raics István fordításához hozzájuthattam.

110 éve született Rajeczky Benjamin

Sokan ismerik Rajeczky Benjamin nevét, olykor más-más oldalról. Ki az nemzetközi hírű, gregoriánkutató és egyházzenesz *Rajeczkyról*, ki a népzeneudósról, ki pedig a kiváló pedagógusról tud, ki papi hivatását gyakorlóként ismerte személyesen.

Idehaza generációk nőttek fel az 1969-től három részletben kiadott, 4-4 lemezes autentikus népzenei hanglemezkivadványain, amelyeket a külföldi szakmai közönség is nagyra értékelt (az 1969-es első és 1971-es második sorozat Párizsban Gran Prix díjban részesült). Az 1980-as évek-

ben sokan nézték a középkori magyar zenetörténetet bemutató TV műsorait, s hallgathatták öreg korában is zengő hangon, szép magyar nyelven elmondott rádióelőadásait, s a vele készült riportokat. Sokan az ő furulyaiskolájából tanulták meg a hangszerjátékot, és lettek általában is művelői, vagy igényes hallgatói a klasszikus zenének, városi emberként is kedvelői a népzenenek. Jónéhányan tőle tanultak meg síelni a Mátra hasznosi oldalában, megint mások általa szerettek meg egyes idegen nyelveket, amelynek fontosságát sokan csak az 1956-os emigrációban fogták fel. Sok hálás tanítvány visszaemlékezésében olvasható, hogy ha Rajeczky Benjamin, a Budai Szent Imre Gimnázium 1926-tól 1945-ig ének- és hittanára nem tanította volna meg önzetlenül egy adott idegen nyelvre, elveszett volna a külföld tengerében. Az ő példája, útmutatása sokakat segített át a nehézségeken, s a benne lévő hit és derű adott erőt a helytálláshoz. Fontos szakmai kérdésekben mindig szavát hallható, megfontolt véleményét egyszerűen és szeretetteljesen megfogalmazó közéleti személyiség volt Rajeczky Benjamin ciszterci szerzetes, akiben szerzetesi alázatánál talán csak kötelességtudata volt erősebb. (Mondják, hogy talán nincs még egy pap, aki annyit misézett volna hajnalban még idős korában is, mint ő, nem egyszer kíségetve ezzel jóval fiatalabb papársait.) E tudós, szent ember jóságát, derűt és hittel teli életörömet sugárzott maga körül, humorral oldva az élet nehézségeit.

A nehézségekből pedig a magyar történelem következtében neki is bőven kijutott. Ferenc keresztnévvel 1901. november 11-én született Egerben. A Borsod és Heves megyei felmenőkkel rendelkező szülei az I. világháború idején költöztek Pásztóra; gépész édesapja ott kapott állást. Rajeczky az egri ciszterci gimnáziumban, majd Zircen tanult és belépett a ciszterci rendbe. (Ekkor kapta a szerzetesi Benjamin nevet.) 1921-1926 között Ausztriában, Innsbruckban tanult az egyetem teológia és zenetudományi szakán, s művészettörténetet is hallgatott. Több nyilatkozatában elmondta, hogy azért ment ebbe a városba, mert tudomása volt az ottani pezsgő zenei életről, ő pedig a zene gyakorlati és elméleti része iránt már hazai tanulóévei alatt komoly érdeklődést mutatott. Innsbruckban énekelt a gregorián kórusban, sőt másodéves korától maga vezette azt, különböző hangszereken játszott a növendék-zenekarban és ha kellett, korrepetálta a gyengébbeket. Pappá szentelése után 1925-ben megszerezte teológiai doktori diplomáját.

1926-ban Budapestre került: a Budai Szent Imre Gimnázium hittan- és ének-zenetanára lett. Előtte ebben az iskolában is elavult módszerekkel tanítottak, unalmas anyagot. Ő egycsapásra legendásan magas szintű zenei életet teremtett. 1928-ban innsbrucki együttesét kellett volna dirigálnia Bécsben a Beethoven ünnepségen, de igazgatója nem engedte el, mondván rezesbandára van szükség, csináljon egyet és inkább azt vezényelje. Az új repertoárt éneklő kóruson kívül hamarosan vonós- és rezesbandát is létrehozott az iskolában, melyekkel az akkoriban idehaza

még teljes újdonságnak számító régi zenéket (12-13. századi kórusmuzsikát, az idehaza még nem ismert Vivaldit, Corellit) és kortárs műveket (Bartók, Kodály, Hindemith műveit) adtak elő, esetenként filharmóniai koncerteken.

Népzenei ismeretei elmélyítésére, mint diplomás tanár iratkozott be *Kodály Zoltánhoz* a Zeneakadémiára, akinek írásaira már az 1920-as évek végétől felfigyelt. Kodály a zeneszerzés tanára volt, hiszen népzene tárgyat ekkor még nem tanítottak. Rajeczky Kodálytól a műzenei ismeretanyag elsajátítása mellett mégis nagy jártasságot szerzett a népzenei stílusok világában, megismerkedett a népzene gyűjtés módszerével. Hamarosan felismerte a gyűjtés szükségességét, s egyben az egyik legkitűnőbb népzene-lejegyzővé vált, akihez később még jó nevű külföldi szakemberek is kezdőként jártak népzenei lejegyzési stúdióimokra.

Az ún. Kodály-módszer egyik megalapozója volt. 1933-tól a Magyar Énekoktatók Szövetségének főtitkáráként szélesebb körben is aktív szerepet vállalt a magyar énekoktatás megreformálásában. Kodály szellemében a zenében is művelt magyarság felneveléséért dolgozott, zenepedagógiai szemléletében egymás mellé helyezve műzenét és népzeneét, az éneket és a hangszeret. Műzenét, gregoriánt, magyar népdalt és más népek szájhagyományos zenéjét tartalmazza a *Kerényi Györggyel* közös, 1938-ban kiadott tankönyve, az *Énekes ABC* is, amely már 1943-ig tíz kiadást ért meg (az első kiadás egyetlen hónap alatt elfogyott). Az általa alapított cserkészcsapat nagy gyalogtúrákkal, sieléssel, evezéssel teli kirándulásain a gimnázium növendékei boldogan énekelték a számukra addig idegen gregorián dallamokat, népdalokat is. Azt sem sokan mondhatják el magukról a 20-as-30-as években (de még évtizedekkel később sem), hogy a legavatottabb előadóktól, maguktól a falusiaktól tanulhattak magyar népdalt, ahogyan a cserkész táborokban tehették növendékei.

Rajeczky Benjamin volt az első, aki a tanórákon a 1937-ben útjára bocsátott „Pátria” autentikus magyar népzenei hangplemezorosozatot használta a tanításban, hogy a fiatalok idejében és hiteles előadóktól ismerhessék meg a népdalokat. Az évek alatt számos, később híressé vált növendék került ki a keze alól, hogy csak a muzsikusok közül említsünk néhányat: Járdányi Pál, Dávid Gyula, Nádas Kálmán, Rösler Endre, Geszler György, Novotny Gergely, Grabóc Miklós, Sugár Miklós, az Eckhardt fiúk és mások. Az élet legkülönbözőbb területén működő sok más jeles személyiség emlékszik rá hálával.

A népzenei gyűjtésekre 1933-tól, a zenetudományi munkákba 1940-től kapcsolódott be. Ekkor kezdte el a hazai gregorián források vizsgálatát és vetette föl a gregorián és a népzene összefüggéseinek kérdését, mely ettől kezdve a szélesebb körű középkor kutatás mellett egyik legfőbb érdeklődési területévé vált. 1945-ben az egyházi iskolák államosításával elbocsátották állásából, s ekkor 1945-50-ig Pásztón perjelként vezette a cisztercita rendházat és annak gazdaságát. Közben zenei szaktanárként to-

vábbra is működött a rend budapesti tanárképző főiskoláján, zenetörténet tanárként a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskolában, a budapesti Tudományegyetemen pedig a népzeneről tartott előadásokat, zenetörténet-tantervet és jegyzeteket állított össze a középiskolák felsőbb osztályai számára.

A szerzetesrendek feloszlata után – meglehetősen kalandosan menekül meg az ávosok éjjeli rajtaütése elől a pásztói rendházból, így nem kerül börtönbe – jó ideig a Néprajzi Múzeum Népzenei Osztályán dolgozik *Lajtha László* mellett, legtöbbször önkéntes segítőként, díjazás nélkül. Balassa Iván néprajzkutató segítségével 1950-ben a Néprajzi Múzeumba kerül, mint muzeológus. Ettől kezdve hivatalosan folytathatja a *Domokos Pál Péterrel* már megkezdett népdalgyűjtést a hazatelepített csángók és bukovinai székelyek között, illetve dolgozik néprajzkutatókkal Átányban, Felsőtárkányban, sokat gyűjt lakóhelye környékén a Mátravidéken, Balassagyarmat környékén, a Bodroghközben, Fejér-, Zala és Bihar megyében. Moldova és az említett területek mellett elsősorban a Palócföld népzenejének feltárásában jeleskedett, de kimagasló a Tápé és a Jászságban végzett egyházi népénekgyűjtése is. Népzenei lejegyzések (sokszor a fonográf felvételtől még le nem írt nem könnyen hallható és erősen díszített dallamok lekottázása), hangplemezfelvételek készítése (utóbbi Lajthával), tanulmányok írása, köteteszerkesztés népzenei és gregorián témakörben, majd a *Melodiarium Hungariae Medii Aevi*, az első hazai gregorián dallamgyűjtemény kiadásra előkészítése bőven ad feladatot számára. Középkori gregorián forrásaink feltárása mellett a középkori többszólamúságunk kérdései is foglalkoztatják már.

Közben számos népzenei tanulmányt ismertet, és kapcsolódik be egyre jobban a nemzetközi népzene tudomány vérkeringésébe. 1960-ban Kodály igazgatóhelyettesi és osztályvezetői állást kínál fel számára az MTA Népzenekutató Csoportjában. Ebben az intézetben többek közt a Magyar Népzene Tára V., Sirató kötetének szerkesztését bízzák rá, melyet *Kiss Lajos* kollégájával végez, melyhez azonban ő írja a nemzetközi kutatás számára is mintát adó történeti áttekintésű bevezetést. Az előtanulmányokat követően 1966-ban megjelent kötet *Pitré díjat* nyert. (Neki köszönhetően ez az első magyar és angol nyelvű könyv a sorozatban.)

1965-80-ig az International Folk Music Council (neve később International Council for Traditional Music) Választmányi Bizottság tagja. E nemzetközi szervezetben 1968-ban a régi népzenei források kutatásával foglalkozó munkacsoportot alapít, melyet 1988-ig vezet egy osztrák kollégájával. Kodály halála után nyugdíjazásáig (1970) megbízott igazgatóként vezette a Népzenekutató Csoport munkáját, majd annak utódintézményében (az MTA Zenetudományi Intézete) 1989-ben bekövetkezett haláláig szerződéses tudományos főmunkatársként dolgozott, elsősorban a Magyarország zenetörténete I. kötetének szerkesztésén és különböző gregorián témákon (az utóbbihoz számos kódexet kutatott fel a szomszédos országokban is). Mellette ugyancsak haláláig tanított a Zeneakadé-

mián, ahol *emeritus professzori* címet adományoztak neki. Szakbizottságok és szerkesztőbizottságok tagjaként is mindvégig hatékonyan jelen volt a tudományos magyar zeneéletben.

Kelet és Nyugat kapcsolatait történeti és nemzetközi összehasonlítás alapján vizsgáló munkáit, a népzene és a gregorián illetve ezek párhuzamait és kapcsolatait feltáró munkáit a hazai és nemzetközi kutatás megkülönböztető figyelemmel, nagy elismeréssel tartja számon. Széles látókörű, idős korában is minden új iránt nyitottan érdeklődő, az önművelést fontosnak tartó ember volt. Idős korában is Pásztórol utazott a fővárosba, hogy munkáját ellássa, ruganyos léptekkel, fiatalos lendülettel megtéve az utat lakásától a vasút állomásig és vissza. Fiatalabb munkatársait még idős korában is önzetlenül segítette. Tanítványai, tisztelői és külföldi kollégái rendszeresen felkeresték egyszerű pásztói otthonában, az alacsony mennyezetes egykori 18. századi tanítói házban, melyből ugyanakkor a nagyvilág szelleme áradt. Jóízű beszélgetések különböző idegen nyelveken a külföldiekkel, a templom meghitt csendje, kis kertje, ahol kapált, rózsáit metszette, mind hozzátartozott a lényéhez. Amennyire tájékozott volt több ezer év történelmében és a teológiában, annyira jártas volt a napi politikában, a mezőgazdaság, a régészet, művészettörténet kérdéseiben. Aki a közelébe került, az első pillanatban megnyílt előtte, erőt, bátorítást kapott tőle. Pedig távol álltak tőle a kenetteljes papi intelmek. Fiatalabb beszélgetőtársait inkább egy-egy kedélyes hátbavágással buzdította a jóra. A polihisztor „Béni bácsi”-nak mindig volt egy jó szava gyerekhez, öreghez egyaránt. Az egyszerű, tisztességes parasztemberek, akiket őszinte szeretettel vett körül, csak ritkán tudták megelőzni „Adj’ Isten!” köszönését.

Élete során különböző kitüntetésekben részesült. Ő Pásztó város első díszpolgára, Madách díjjal tüntette ki Nógrád megye, halála után pedig róla nevezték el a pásztói zeneiskolát. Gaál István filmrendező portréfilmet készített róla. Több díjban pedig már csak halála után részesült. 1990-ben posztumusz Kossuth-díjat, 2003-ban pedig posztumusz Magyar Örökség díjat kapott.

Tari Lujza

A jelen sorok írójának részletes Rajeczky életrajza megjelent: *Pásztó zenei emlékei* (Szerk. Tari Lujza), Pásztó Város Önkormányzata, Pásztó, 2007.: „Rajeczky Benjamin (O. Cist.) zenetörténész, Pásztó egykori jeles lakója.” 161-163. (Ugyane kötet bemutatja Kodály Zoltán pásztói népzene gyűjtését, közte az *Esti dal*-ban feldolgozott *Erdő mellett estelédtem* sic kezdetű népdalt is.)

Rajeczky Benjamin emléknep

2011. november 10-én bensőséges emléknep keretében emlékeztek meg Rajeczky Benjamin tisztelői Pásztón a város egykori neves lakója születésének 110. évfordulójáról. A rendezvény szakmai programját (pásztói születése és a Rajeczky családhoz kötődése okán) Tari Lujza szervezte.

A megemlékezés a nemrég felújított Szent Lőrinc Plébániatemplomban tartott misével kezdődött, melyet Dékány Árpád Sixtus zirci főapát, Ullmann Péter premontrei perjel és Kecskés Attila pásztói plébános celebrált. Ezt koszorúzás követte Rajeczky Benjaminszobrána a templom kriptájában található nyughelyénél és egykori lakóházánál.

A megemlékező előadásoknak a Teleki László Városi Könyvtár adott helyet. Sisák Imre polgármester üdvözlő szavai után elsőként Tallián Tibor, az MTA Zenetudományi Intézete igazgatójának köszöntője hangzott el, melyben elsősorban a magyar középorkutatásban előremutatóan új eredményeket felmutató egykori zenetörténészt méltatta. Őt Ullmann Péter megemlékezése követte, aki a rendszerváltás előtt néhány éven át munkatársa volt Rajeczkynek a Zenetudományi Intézetben. Meleg hangú visszaemlékezésében a ciszterci szerzetespapként is sokoldalú és mindig az emberekért élő Rajeczky Benjaminra emlékezett. Déri Balázs a Magyar Egyházzenei Társaság képviselőjeként *Egyetemesség és magyarság. Rajeczky Benjamin, a gregorián zene kutatója* című előadásában szolt a hazai gregorián kutatás megteremtőjéről és nemzetközi tekintetben is kimagasló

képviselőjéről. Tari Lujza, Rajeczky Benjamin népzene tudományi munkásságával kapcsolatban kitért mindenekelőtt Kodály Zoltán Rajeczkyra gyakorolt hatására, s hangsúlyozta, hogy amit a népzene tudomány sokféle területén elvégzett, az önmagában véve annyira gazdag, hogy másnak egy élet munkáját jelentené. Előadásához a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzenei Tanszéke hallgatóinak Rajeczky Benjamin gyűjtéseiből összeállított műsora csatlakozott, mely a délelőtti előadásokat zárta.

Egy rövid, állófogadás keretében történt ebédet követően Küllös Imola a Magyar Néprajzi Társaság képviselőjében Rajeczkyknak a folklórtudományra gyakorolt hatásáról beszélt, majd Szabó Dénes egri érseki könyvtáros előadása zárta az ünnepi megemlékezések sorát az Egri Ciszterci Gimnázium zenei életéről, 1925-ig bezárólag. Ezt a Rajeczky Benjamin Zeneiskola tanárainak és növendékeinek műsora, majd Gaál István Rajeczky Benjamin portréfilmjének levetítése követte. A portréfilmben elsősorban Rajeczky beszélt életéről, s egy ponton arra is kitért, hogyan hívta őt a Néprajzi Múzeumból maga mellé igazgatóhelyettesnek Kodály Zoltán, amely igen megtisztelő felkérés volt számára. A Rajeczky Benjaminszobor felállítását követően a zeneakadémistáké volt a dobogó, akik nem okoztak csalódást a reggel óta lelkesen kitartó hallgatóságnak.

Köszönet Pásztó Város Önkormányzata vezető testületének, a Zeneiskolának, a jelenlévő érdeklődőknek, a Zene tudományi Intézetből érkezetteknek és a zeneakadémistáknak, a jeles zenetanár, gregorián- és népzene kutató ciszterci szerzetes pap születésének méltó, emlékezetes megünnepléséért!

Tari Lujza

Száz éve született Pongrácz Zoltán és Sulyok Imre

A köztestületté vált Magyar Művészeti Akadémia 2012. évi közgyűlésén a Zenei Tagozatot érte az a megtiszteltetés, hogy elsőként emlékezzünk azokra az akadémikus tagjainkra, idősebb barátainkra, akik a következő hónapokban lennének 100 évesek.

Pongrácz Zoltán alapító tagunk – 5 éven át az Akadémia alelnöke –, ha élne, február 5-én ünnepelné 100. születésnapját, és öt éve, hogy 2007. április 3-án eltávozott közülünk. *Sulyok Imre* néhány héttel később, 2012. március 30-án töltené be a 100. esztendőjét, és 2008. november 24-én hunyt el.

Rájuk emlékezve, engedjék meg, hogy bevezetésként – kortársaikhoz való sajtós viszonyuk felmutatásához – egy személyes emlékemmel hozzakodjam elő.

1999 júniusában, Saarbrückenben német barátaink a millezentenáriumi ünnepségek részeként nagyszabású zenei fesztivált és zene tudományi konferenciát rendeztek a magyar zene tiszteletére. A konferencia díszvendége Bartók Béla tanítványa, az Egyesült Államokban élő zongoraművész, Sándor György volt. A „Zwischen Volks- und Kunstmusik. Aspekte der ungarischen Musik” („Népzene és műzene között. A magyar zene szempontjai”) címmel meghirdetett tudományos konferencián – a történeti témák szomszédságában – a szervezők bő teret szenteltek a 20. századi magyar zeneszerzés fő vonulatának bemutatására. A meghívott német zenetörténészek Dohnányi Ernőről, Bartók Béláról, Arma Pálról, Ligeti Györgyről, Veress Sándorról, Kurtág Györgyről és Eötvös Péterről értekeztek, miközben egy dologban – kimondva, kimondatlanul is – megegyeztek: riasztóan egybecsengett. Saarbrückenből nézve ezek a mesterek valamennyien a történelmi Magyarországon születtek, – bár Ligeti, Kurtág, Eötvös Péter születésekor szülővárosuk, Dicsőszentmárton, Lugos vagy Székelyudvarhely már Romániához tartozott –, az anyaországban, jelesül a Budapesti Zeneakadémián szerezték meg zenei felsőfokú képzettségüket, és itt aratták első sikereiket. Életük egy válságos pillanatában azonban valamennyien emigráltak, s akik elhunytak közülük, idegen országokban, többnyire megkeseredetten haltak meg. – Hogy miért? Mert Magyarország mostohán bánik a legnagyobbjaival, sugallta a konferencia koncepciója, s aki ebben az országban kiugró tehetség, azt sok esetben közöny, vagy méltatlan légkör veszi körül. Nem lehet csodálkozni, ha úgy mond „időben” más hazát választ magának – szólt a fájdalmas és nem hivatalos végkövetkeztetés.

Mai ünnepeltjeink, Pongrácz Zoltán és Sulyok Imre, Kodály Zoltán két jeles tanítványa, egy képzeletbeli másik konferencián életművével bármikor hitelesen cáfolhatná az iménti eszmefuttatást.

Pongrácz Zoltán, a 20. század zenei nyelvét forradalmian megújító elektronikus zene hazai atyja, egyik legjelentősebb képviselője, évtizedeken át gyakorló muzsikusok, zeneszerző nemzedékek iskolateremtő nevelője, vagy Sulyok Imre, a hazai evangélikus egyház zenei életének meghatározó személyisége, zeneszerző, orgonaművész, karnagy, Bach- és Liszt-kutató: mindketten európai rangú zeneművészeink. Pedig mi mindenben mentek át, ha csak az életüket keretező évszámokra tekintünk! 1912 és 2007-2008 között két vesztes világháború, Trianon, forradalmak, gazdasági válságok, személyes életükben a kezdeti fiatalkori sikerek után állástalanság, frontszolgálat, hadifogság, vagy börtön, kitelepítés, igazolási bizottságok, megbélyegzettség...

A II. világháború és az 50-es évek hosszú időre kettétörték az életüket, legszebb férfi éveiket, mégsem volt számukra soha kérdés, hogy itthon maradjanak-e, vagy véglegesen elhagyják az országot. Pedig mindkettőjüknek többször is lehetett volna alkalma más döntést hozni.

Kivételesen hosszú, termékeny életüknek mi volt a titka? Honnan me-

rítettek erőt, hogy újra és újra talpra álljanak, néha szinte a nulláról újrakezdjék? Egész lényükből, legalábbis amikor én láttam őket, derű, harmónia, nyugalom sugárzott. Az átéltek sok szenvedés ellenére, vagy talán éppen ezért, nem voltak sértett emberek. „Tudja, a pokol legmélyebb bugyrában is vannak rendes emberek”, mondta egyszer Sulyok Imre.

Pongrácz Zoltán felvidéki születésű volt, Sulyok Imre budapesti. Mindkettőjük édesapja orvos, nemzedékekre visszamenően tekintélyes zenekedvelő polgárcsaládok fiai. Otthonról gazdag szellemi örökséget, több nyelv ismeretét, a társművészetek és a természettudományok iránti átlagon felüli fogékonyságot hoztak magukkal. – Sulyok Imre, aki eredetileg Schulek Imreként látta meg a napvilágot, Schulek Frigyes építész unokaöccse volt: vezetéknevét az erősödő német befolyás idején, 1939-ben magyarosította Sulyokra. – A két jövődó muzsikusi életsorsa gimnáziumi éveiktől kezdve, 1922-től 1935-ig szinte azonos pályán mozog. Budapesten a legendás Rákócziánium növendékei, a Dohnányi-fiúk iskolatársai. Zenei tehetségüket korán felismerik, kiművelik, majd egyszerre és sikerrel felvételiznek a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola zeneszerzés tanszakára, Kodály Zoltán osztályába. Mesterüktől mindketten tehetségükre szabott, életre szóló programot kapnak.

A Galántától pár kilométerre, a mátyusföldi Diószegen született Pongrácz Zoltánban Kodály szinte „földijét” látja, hisz’ ne feledjük, Kodály 1905-ben épp mátyusföldi gyűjtésével hívta fel először magára a tudományos világ figyelmét, s a mester növendékében munkájának egyik folytatóját, lehetséges örökösét ismeri fel. Pongráczot ezért nem csak népdalgyűjtésre ösztökéli, hanem szakmailag is támogatja, hogy a két világháború között már jól működő Collegium Hungaricumok, államközi tudományos ösztöndíjak kedvezményezettjeként Bécsbe, Berlinbe, Salzburgba, Lipcsébe is eljuthasson, és a legjobb mesterektől karnagy, zenetudományi továbbképzést is kaphasson.

„Nincs elég evangélikus egyházzeneésziünk” – hallatszik a panasz egész a Főiskoláig, ezért Sulyok Imrét a protestáns egyházzene művelése felé terelik tanárai. Annál is inkább, mert ne szépítsük: az 1935-ben végzett ifjú zeneszerzőknek nincs tartós kereső foglalkozásuk: ezért célszerű minden munkát, ösztöndíjat megragadni, s ha lehet, továbbtanulni. Sulyok Imre Zalánfy Aladárhoz jelentkezik át az orgonaszakra, s itt a hangszer és annak csodálatos zeneirodalma egy életre rabul ejti. Zalánfy (1887–1959), aki saját fiatalkorában Charles-Marie Widor (1844–1937) párizsi mesteriskolájába is járt – ahhoz a Widorhoz, aki többek között Albert Schweizert is a növendékei között tudhatta – Sulyok Imrét az európai orgonaművészet, a protestáns egyházzenei hagyományok legnemesebb tradícióiba vezeti be.

Rákócziánium, a legjobb zeneakadémiai mesterek, a magyar és európai zenei tradíciók legjobb forrásból való átvétele... Szinte idilli lehetne a pályakezdő kép, ha nem tudnók, hogy egy új, mindennél pusztítóbb II. világháború van készülöben.

Az 1940-es években – más-más időtartamban – Sulyok Imre is, Pongrácz Zoltán is a Magyar Rádióban kap állandó jövedelmet biztosító állást. De milyen emberpróbáló esztendők voltak ezek a magyar rádiózás történetében! Az ismétlődő hadijelentések, riadók között még a zenei munkatársak is állandó háborús készültségben élnek. Amíg 1944 végén ténylegesen be nem sorozzák, Sulyok Imre tartalékosként riasztó tisztifeladatokat is ellát.

A rádióhallgatók, a riasztott lakosság, az óvóhelyek drámájáról, benne a művész, 20. századi zeneszerző helyzetéről, döbbenetes képet fest utólag Szabolcsi Bence egyik 1947 elején megjelent remekbeszabott írása:

„Egy iszonyú óvóhelyi éjszaka sötétjében hallottam ezt a keserű mondatot: 'Hallod barátom? ez a mi évszázadunk zenéje: jazz és szirénabőgés! sziréna és jazz! a többi nem számít. [...] Ez lenne minden, amit a huszadik század zenéje a megpróbált emberiségnek hozott? [...] mindössze ennyi maradt azokra az éjszakákra? [...]’

A tömegek számára valóban ennyi volt a második világháború zenéje: jazz és szirénavonítás. Mellettük, mögöttük elsápadt a komoly művészet, elfulladt az igazi zene hangja. Hiszen nem adott a tömegembernek mindennapi táplálékot; nem gyújtott fényt, mely minden pillanatába bevilágít, melyet útravalónak vihet magával a halál partjára is, a legszörnyűbb próbára s a legmélyebb sötétségbe, mint egy Bach-korált, egy Mozart-dallamot, egy beethoveni kiáltást az elmúlt két évszázad gyermekei. 1940 meghajszolt és szomorú embere úgy érezhette, hogy árván és mezítelenül didereg a mély sötétben [...] ahogyan a művész is úgy érezte a maga végső megaláztatásában, hogy közönsége elárulta és cserbenhagyta őt.

Az új művészet sorsa bizonyára nem az óvóhelyeken dőlt el. De valami mégis itt indult meg e sötét órákban: a mérlegre tevés, a leszűrés, a kiolvasztás. Ítélet jobbra és balra, a tömeg és a művész felé egyformán. Valóban úgy érezzük, hogy ez a nagy történelmi művelet, ez az életre-halálra szóló ítélethirdetés épp történelmünk és megaláztatásunk keserű óráiban kezdődött világszerte. Úgy érezzük: ami megmarad e próbán, megmarad az idő számára; s ha semmi nem maradna, a maradandónak ezután kell bennünk megszületnie.”

(„A modern zene mérlege”. Részletek, 1947. – In: Szabolcsi Bence válogatott írásai. – Közreadja Wilhelm András, Budapest, 2003, 241-244. o.) Az előadáson elmondta: Kiss József, a Szolnoki Szigligeti Színház művészeti igazgatója.

Amikor Szabolcsi Bence 1947 első napjaiban ezeket a sorokat rója, Sulyok Imre épp különböző szovjet lágerek foglya, s csak 1947 nyarán, sok-sok szenvedés után ér haza. 1950-ig még visszafogadja a Rádió, majd elbocsájtják. Alkalmi munkák, kottamásolás, szerényen megfizetett kántori szolgálat: feleségével, 4 gyermekével csak a túléléshez elég napról-napra. De mint egyik művében vallja, mindvégig „Áldó hatalmak oltal-

mába rejtve” élt: naponként vezetői voltak az örök értékek, Johann Sebastian Bach, Liszt művei és kedves költői, Áprily Lajos és Reményik Sándor.

– Az előadáson, Sulyok Imre kórusművei közül felidéztek az egyik legszebbet. Az 1957-ben komponált csodálatos vegyeskari művet a Radnai havasok egyik hegycsúcsáról, Reményik Sándor 1921-ben született versére. Először a verset Kiss József mondta el, majd a kórusművet Kollár Éva vezényletével lemezről a Monteverdi Kamarakórus szólaltatta meg. –

Reményik Sándor: Az Ünőkő

Ez a király.

A ködkoronás, rejtelmes nagyúr,

Aki uralkodik itt mindenben,

Mindenbe beleszól,

Mindenben benne van,

Minden fenyőnek ő a háttere.

Ő az, aki mindig sejteti magát,

De nem mutatja meg, csak néha-néha,

Ha tiszta este van –

És a szívekben méltó áhítat.

Először holdvilágnál láttam Őt –

És nem tudtam, hogy Ő az.

Olyan volt, mint egy óriási árny,

Minden csöpp fényességet beborító.

Nagyobb volt, mint az éj,

Nagyobb volt, mint a csend,

Nagyobb volt, mint minden eddig tudott nagyság.

Olyan nagy volt,

S a holdfényben oly kicsi voltam én,

Hogy némán levettem a kalapom.

Pongrácz Zoltán szintén a poklokat járta be a háború és az azt követő hosszú évek alatt. 1943–44-ben Dohnányi rádiós zenei referenseként 1945 nyaratól ő is a „Dohnányi-ügy” egyik érintettje. Koholt vádak alapján a háborús bűnösök listájára kerül. Lipcsében, a vendégzereplésre kiutazott rádiózenekar élén értesül erről, s bár kezében lenne egy koppenhágai szerződés, ártatlansága teljes tudatában hazatér, hogy magát igazolja. Azonnal letartóztatják, zenész barátai közül majd Szervánszky Endre tanúskodik mellette. – Közben otthonról, a Felvidékről is aggasztó hírek érkeznek. 1947 nyarán zajlik sokakkal együtt Pongrácz Zoltán szüleinek kitelepítése Diószegről a Baja melletti Vaskútra – marhavagonokban – a magyar-szlovák lakosságcsere keretében.

„Történelmünk és megaláztatásunk e keserű óráiban” (Szabolcsi) Pongrácz Zoltán itthon maradt, megmaradt. Ő is, és egyre újabb távlatokat nyitó életműve is. A kemény próbákat egy életen át kiállta. Mély hite, szilárd értékrendje mellett kell elmondanunk, hogy kivételes szerencséje

volt felesége, igazi társa megtalálásában. A köztünk ülő Pongráczné Papp Máriának is köszönhetjük, hogy Pongrácz Zoltán munkássága, s nemcsak zeneművei, hanem tanári, karnagyi működése, különösképpen a Debrecen zenei életében vállalt korszakos jelentőségű szerepe, maradandó útjelzői a 20. század magyar zenetörténetének.

Az előadáson, Pongrácz Zoltánra emlékezve utolsó művét, a Magyar Művészeti Akadémia rendezésében és a szerző vezényletével 1999-ben, Debrecenben bemutatott szellemi végrendeletének egyik tételét idéztük fel. A Krisztus főpapi imájára épülő „Ut omnes unum sint” („Hogy mindnyájan egyek legyenek”) című oratóriumának IX. tételle „Üzenet az embereknek”, s témája az isteni törvények kihirdetése. – Közreműködők: Bordás György és Erőss Anna.

Szőnyiné Szerző Katalin

Az előadás elhangzott a Magyar Művészeti Akadémia 2012. január 28-i közgyűlésén.

A Debreceni Kodály Kórus 40 éves jubileuma

Igazán pezseg mostanság a zenei élet a Hajdúság fővárosában. A patinás Debreceni Kodály Kórus élete új szakaszába lépett: a közelmúlt intézményi változásainak hatására a tavalyi év őszétől – a filharmonikus zenekarral karöltve – a „Kodály Filharmonia Debrecen” nevet viseli a már korábban összevont két együttes.

Az intézményi, és most már névbeli frigy pedig úgy tűnik, nem csak formalitás, hisz az utóbbi időben rég látott zenei aktivitástól hangosak a civisváros koncerttermei.

Az elmúlt néhány év változásairól, az idei év hangversenyeiről, és a távlati tervekről beszélgettünk

Pad Zoltánnal, a Kodály Kórus vezető karnagjával.

2009-es debütálásodkor milyenek voltak első benyomásaid az intézményről?

A találkozás nem volt előzmény nélküli, hisz már 2004 óta aktívan követtem a kórus tevékenységét. Különösen tisztán emlékszem egy kecskeméti koncertre – még *Erdei Péterrel* –, amelyen Bach motettákat énekelt az együttes... akkor nagyon megfogott az a hangzás, amit a Kodály Kórus képvisel. Azután 2009 nyarán, amikor értesültem róla, hogy betöltésre vár a vezetőkarnagyi poszt, nagyon lelkes lettem, és azonnali mód össze is állítottam a pályázatomat. Ahogy az persze lenni szokott, nem igazán volt

időm elmélázni azon, milyen szerencsés vagyok, hogy egy ilyen minőségű kórusal kerülhettem össze, hiszen azonnal az események sűrűjébe csöppentem: a bemutatkozóra Mendelssohn Éliását egy nap alatt kellett megtanulnom. Ez jól modellezte, miféle munka vár itt rám a későbbiekben. – mondja nevetve a fiatal karnagy.

Mennyiben változott azóta a kórus?

A szakmai oldalt nézve nagy előrelépést érzek az egységes hangzás és hangszín tekintetében, amely most nemcsak szép, hanem különösen változatos is. Kórusoknál mindig nagy kérdés a karakterek, színek kezelése, és úgy gondolom, ebben nagyon fejlődtünk. A másik állandó téma a szöveg-kiejtés, ami nemcsak az érthetőség szempontjából lényeges. A nyelv mindig egy adott kultúrát képvisel, így a kiejtés milyensége a mű egész stílusát is meghatározza: egy előadás pedig akkor lehet stílusos, ha a szöveg kiejtése is autentikus. E téren, különösen az angol és német szövegek aktivitásának tekintetében nagy előrelépés történt az elmúlt időszakban.

Mindez a szakmaiság azonban mit sem érne az emberi összetevő nélkül, ami egy kórusnál még inkább fontos, mint más együtteseknél. Talán egy vonósnégyes esetében ennyire létszükséglet még, hogy a tagok egy hullámhosszon legyenek.

Nagyon jó megtapasztalni, hogy nálunk jó a hangulat: egy belső kezdeményezésre elindul, spontán szerveződő karácsonyi összejövétel, ahol az ajándékozás mellett műsorszámokkal is meglepik egymást az énekesek, sokat elárul arról, hogy itt az emberek törődnek egymással, és munkaidőn kívül is érdeklődnek a másik iránt. A kezdeti, és a nagy közösségekben időnként óhatatlanul szárba szökő személyes feszültségek mára elcsitulak, és jó megélni, hogy a mi közösségünk most a nyugalom és béke szigete.

Mi az, amiben tovább kell még fejlődni?

Természetesen bőven van még tennivaló. A kórusban rengeteg különböző karakter, életkor, értékrend képviselteti magát. Ebben a nagyon színes közösségben kell a helyes összhangot megtalálni úgy, hogy a végeredmény ideális hangzás legyen. Ahhoz például, hogy egy hangindítás tökéletesen egységes lehessen, egyeseknek akár a saját karakterük ellen is kell dolgoznia: a késésre hajlamosaknak együtt kell lélegezniük azokkal, akik természetükből következően kicsit korábban indítanak a hangot. Ez a kölcsönös figyelem pedig soha nem lehet elég aktív, nem lankadhat el.

A másik terület az egyéni felkészülés kérdése: évi hatvan koncert mellett nagyon rövid idő áll rendelkezésünkre egy-egy darab megtanulásához. Ezért az lenne az ideális, ha a szólampróbák utáni első találkozásunkkor már nem kellene a hangok olvasásával törődnünk, hanem az első pillanattól kezdve a darab stilisztikai csiszolásán dolgozhatnánk. Ez ügyben még úgy érzem, van teendőnk, ugyanis a minőségből semmiképpen nem szeretnék engedni, hiszen mi csak ezzel tudunk igazán kitűnni.

Itt arra gondolok, hogy a zenei élet nagyrészt – és gyakran aránytalanul – továbbra is Budapesten összpontosul, így a „piacunk” – természetesen saját régiókon túl – nekünk is sok tekintetben ebbe az irányba tolik. Ahhoz viszont, hogy a gazdag fővárosi zenei életben helyt állhassunk, nekünk – már csak a távolság okán is – a minőség marad a fő eszközünk. Annak a munkának az elismerése, amit végzünk, pedig nem marad el, hiszen az, hogy az utóbbi két évben a Művészetek Palotájának gyakori vendégei voltunk, részben biztosan annak az állandó minőségi fejlődésnek köszönhető, amin napról napra dolgozunk. A hazai zenei élet nagyon családias a tekintetben, hogy gyorsan terjed a hír, ha egy együttes folyamatosan magas színvonalon teljesít. Nekünk építenünk kell rá, hogy az itthoni zenei család folyamatosan jó hírünket vigye, hiszen a színvonalas kórusokat ma is sokféle hívják akár oratorikus, akár *a cappella* előadásokra.

Milyen elvek mentén alakítod ki a kórus műsorpolitikáját?

Az intézményhez érkezésemkor azonnal önálló a capella sorozat kidolgozásába foghattam a kórus Gulyás György bérlet-sorozatának keretében. A 2009/10-es évadban népek, régiók legjelentősebb, főként kortárs és XX. századi zeneszerzőit vettük sorra: volt orosz estünk Schnittkével és Rachmanyinov-val, valamint svéd, francia, és természetesen magyar szerzők műveit felsorakoztató tematikus műsorunk is. Az ezt követő évadra

a bérlet – régi hagyományaihoz híven – ismét oratorikus jellegű lett. Azóta is ezt a tendenciát igyekszünk követni: van egy oratorikus műveket bemutató sorozatunk, amely mellett természetesen *a cappella* koncerteket is adunk, mégpedig az év tematikájának megfelelően. Így lett a tavalyi év fő vezérfonala természetesen Liszt, mégpedig kiváló vendégkarnagyok felvonultatásával. Az év során igyekeztünk körüljárni a teljes életmű legfőbb állomásait, érintve Liszt kortársait, mestereit, és tanítványait is.

Fel tudsz idézni néhányat a legszebb koncert-pillanatok közül?

Elsőként a 2010 adventjén adott Szent Anna Székesegyházbeli koncertünk ötlik eszembe, melyen többek között Gabrieli műveket, és egy gyönyörű Poulenc ciklust énekelünk. De akár az ideit adventet is említhetem a Debreceni Nagytemplomban, ahol Rachmanyinov vesperás-tételei mellett Lauridsen és Mendelssohn műveket adtuk elő.

Természetesen ebbe a sorba tartozik a közelmúlt János-passiója is – bár azt meg kell említenem, hogy zenekari karmesterként teljesen másképpen

kell viszonyulni az adott koncerthez, mint kórus karnagyként. Egy *a cappella* előadás során teljesen a kifejezésre, és a kórusral való együtt muzsikálásra koncentrálnak, teljesen el tudok merülni a zenében; míg egy zenekari koncerten olyan külsődleges apróságok is figyelmet igényelnek, mint egy regiszterváltás az orgonán, vagy lapozásra várakozás a tételek között. Emiatt egy zenekari koncert számomra másképp, „sokkal praktikusabban ihletett”, mint egy tisztán az emberi hangra épülő előadás.

Mi jut eszedbe elsőként, ha a legérdekesebb, legtanulságosabb, netán legfurcsább pillanatokra gondolsz?

Főleg a kezdeti időszakból emlékszem néhány esetre, amikor talán túl nagy hévvel, és nem feltétlenül reálisan láttam minden helyzetet. Abból indultam ki, hogy a kórusnak is ugyanannyi időre van szüksége egy mű elsajátításához, mint nekem karnagyként. Kevésbé számoltam azzal, hogy egy darabnak érési időre is szüksége van, ami után már nemcsak 'fejfel' tudjuk a művet, de az teljesen bele is ivódik az énekesekbe.

Annak idején megörökölttem egy Kálvin-emlékévhöz kapcsolódó műsort, amit kissé átalakítottam. Ehhez kapcsolódóan emlékszem egy jelenetre – talán Tiszacsegén, egy kis református templom karzatán – ahol még dobogó sem volt, hanem fa gerendákon egyensúlyozott a kórus – gyér világítás közepette, ráadásul gót betűs kottából silabizálva énekeltek Schütz egyik motettáját. Ezen az estén sok mindent tanultam: a fentiekén kívül talán azt is, hogy a körülményeket a lehető legjobb szinten kell biztosítani minden egyes fellépésünkön.

Mennyire képes az együttes követni, figyelembe venni a közönség igényeit?
A tavalyi évben készítettünk egy kérdőívet, ami leginkább a koncertlátogatók igényeit, elégedettségét vizsgálta. Az így létrejött párbeszéd eredményeit be is építettük a programtervbe, ami eddig nagyon sikeresnek mondható. Azóta szinte folyamatosan telt ház előtt játszunk; az előadások előtt néhány nappal már rendszerint nem lehet jegyet kapni. Ezt hatalmas előrelépésnek érzem, különösen, ha visszaemlékszem 2009-re, amikor a közönség folyamatos apadásának voltunk tanúi: volt olyan debreceni *a cappella* koncertünk, amikor sajnos a kórusral nagyobb létszámot képviseltünk, mint a templom padsoraiban ülők. Ezzel szemben az idei évadban nem csak az egyes koncertek látogatottsága nőtt nagyon jelentős mértékben, de a bérletezés szerkezetének teljes átalakításával, szponzorok felkutatásával, a bérlet-sorozataink is szép számmal fogynak. Ez természetesen nem csak a zenei kvalitásnak, hanem annak a rendkívül intenzív háttérmunkának is köszönhető, amit az új igazgató, Somogyi-Tóth Dániel nevével fémjelzett új vezetés képvisel. Úgy tűnik, a befektetett munka, az arculat átalakítása, a filharmonikus zenekar és a kórus valódi együttműködése, korszerű marketing stratégiák alkalmazása, de különösen a közönség igényeinek meghallgatása tényleg meghozza gyümölcsseit.

Az utóbbi időben karmesterként is megmutattad magad, méghozzá nem akármilyen repertoárral: Liszt Esztergomi miséjét, és J. S. Bach János passióját vezényelted. Mennyiben jelentett kihívást a kórus után a zenekari munka?

Az egész karmesterség tulajdonképpen önhibámon kívül kezdődött. Ahhoz, hogy Liszt miséjének dirigálását elvállaljam, több kellett pusztán önálló motivációnál. Tavaly májusban, a Liszt-év kapcsán felkérés érkezett a Belvárosi Főplébánia Templom részéről, akik Liszt miséit liturgikus keretek között szándékoztak bemutatni. Óriási szerencsére a Kodály Kórus épp az Esztergomi misét kaphatta, ami a Krisztuson kívül talán a legnagyobb oratorikus Liszt mű. A bemutató előtt háromnegyed évvel érkezett a felkérés, így bőven maradt időm elmélyülni a darabban, hisz olyan miséről van szó, ami egy elképesztően komplex egységet alkot, és nem adja könnyen magát. A felkészülés és a koncertek végül olyan belső töltést adtak, hogy azóta igyekszem minden évadban két-három zenekari-kórus előadást is vállalni.

Eddigi karmesteri munkámban azonban kétségtelenül a János passió volt a legnagyobb feladat. Pusztán azt, hogy ezzel a nagyszerű művel ilyen mélységben megismerkedhettem, hatalmas ajándéknak tartom. Az pedig külön öröm, hogy a kórus és az zenekar is kiváló teljesítménnyel örvendeztette meg a közönséget.

2012-ben friss ifjúsági sorozatot indított el az intézmény. Mi a célotok az új kezdeményezéssel?

Valóban, Debrecenben rendhagyónak számító ifjúsági koncertsorozat indult el az év elején. Sokak által régóta várt kapcsolat látszik körvonalazódni a város oktatási intézményei és a Kodály Filharmonia együttese között egy olyan szimfonikus körképben, ahol az iskolák tanulói szervesen látogathatnak el a város legpatinásabb koncerttermébe, és számukra is közérthető, narratív felvezetés segítségével ismerkedhetnek meg jelentős oratorikus művekkel. Az idén Liszt Esztergomi miséjével, Vajda Magnificat-jával, és J. S. Bach János passiójának keresztmetszetével ismerkedhet meg Debrecen ifjúsága.

A *cappella* körútjainkkal Békéstől Borsod megyéig általában évente kétszer-háromszor is sikerül eljutnunk, főként Kelet-Magyarország ifjúságához, ám pont itt Debrecenben nem volt igazán élő kapcsolatunk az iskolákkal, pusztán a szervezési kapacitásunk végeessége miatt. Időnként adtunk ugyan egy-egy ifjúsági koncertet idehaza is, ám az idei évtől kezdve a helyi iskoláknak szóló sorozatot az új bérletezési rendszerünk segítségével helyeztük. Az, hogy így több ezer gyermek és fiatal számára muzsikálhatunk, nem csak számunkra jelent új közönséget, hanem ez úton talán még több fiatal 'fertőzhetünk meg' a komolyzene szeretetével.

Milyen bemutatókat terveztek erre az évre?

Tematikus a cappella műsoraink keretében az idén főként Kodály és Lajtha művei lesznek terítéken, hiszen 130 éve született az együttes névadója, Lajtha László pedig 120 esztendeje látta meg a napvilágot. A legfontosabbnak azt tartom, hogy ezt a kettős jubileumot szépen meg tudjuk ünnepelni. Már az év első napján előrevetítettük idei prioritásunkat, hiszen újévi koncertünkön többek között Kodály Laudes organi című művét is bemutattuk. Az orgonás Kodály művek sorát régóta dédelgetett tervemmel, a Missa brevis-szel folytatjuk majd, Fassang László orgonajátékával. A Kodály és Lajtha művekre épülő műsorunkat az ország több pontján is szeretnénk bemutatni.

A jubileum kapcsán egy új lemez felvételében is reménykedem, de erről egyelőre nem szeretnék részletesen mesélni, legyen ez meglepetés, ha minden körülmény a várt módon alakul...

Ugyancsak jeles esemény évfordulóját ünnepeljük: az idén kerekén 400 esztendeje, 1612-ban született Giovanni Gabrieli. Ennek apropóján össze a szerző többkórusos műveiből szeretnénk szép koncertet adni, melynek kapcsán már javában zajlik a kutatómunka. Ugyanezen a koncerten, részben a Kodály Filharmonikusok tagjainak bevonásával, autentikus hangszerek segítségével szólaltatunk meg néhány motettát is.

A teljesség igénye nélkül, ezeken túlmenően, az év során megszólal majd Bruckner gyönyörű e-moll miséje egy Mendelssohn zsoltár kíséretében, majd Sztravinszkij Zsoltárszimfóniája, valamint J. S. Bach F-dúr miséje is. Mindezek csak a házi koncertjeink; reméljük, sok szép felkérés érkezik az év során vendégprodukciók teljesítésére is. Következő koncertünk a Tavaszi Fesztiválon, Kocsis Zoltán vezényletével előadott program: J. Brahms: A párkák éneke, és Beethoven IX. szimfóniája. 2013 pedig William Byrd évforduló, tehát igazán szép, zenei csemegét is felvonultató időszaknak nézünk elébe.

A kórus mellett a Kodály Intézetben is tanítasz, valamint hosszútávú ingázóként naponta utazol Budapest és Debrecen között. Hogyan sikerül az egyeztetés a család, és más munkáid között?

Mindennek a nyitja a koncentrált időbeosztásban, és idő-kihasználásban rejlik. Kecskeméten már lényegesen kisebb óraszámiban tanítok, mint régebben, így a hetem nagy részét a Kodály Kórusnak szentelhetem. Olyan előadásokat tartok, amit nagyon szeretek, és amiben jól tudom kamatoztatni a napi kórus-gyakorlatomat is. Amióta a doktori fokozatom megszerzése is lezárult, igazán egészséges összhangot tudok tartani a munkám és a családom között. Nagyon ügyelek rá, hogy szinte minden nap haza mehessek, persze a kórus ügyei így is nemritkán napi 10-12 órás elfoglaltságot jelentenek. Szerencsére az utazás idejét is jól fel tudom használni, a vonat tulajdonképpen a második irodám.

Te magad miben változtál, mióta a kórus karnagya vagy?

Gyakorlatilag felnőttem. Teljesen más ugyanis, amikor kész körülmények között kell egy-egy részfeladatot elvégezni – ilyen jellegű munkám volt Pekingben és a Kodály Intézetben is –, illetve, amikor magukat a körülményeket is meg kell teremteni. Az intézménynél pedig napról napra fel kell építeni azt a keretet, amiben a szakmai, művészi munka folyhat. Úgy érzem, abban fejlődtem a leginkább, hogy a sok apró részfeladattól – a kották biztosításától a kisegítők szervezéséig – is felelősséget tudok vállalni. Nem egyszerűen hagyom, hogy a dolgok alakuljanak, hanem igyekszem én magam alakítani azokat, ezzel a lehető legkisebb tévedési arányt megengedni.

A személyiség-fejlődés szempontjából külön örülök annak, hogy megtanultam, nem érdemes mindent felvenni, minden helyzetbe belemenni, hanem van, amin elegánsan át kell lépni, sőt, olyan helyzet is bőven adódik, amikor a humor az igazán egészséges megoldás.

Köszönöm a beszélgetést.

Korponai Tibor

További tények, érdekességek, és aktuális koncert programok a kodalyfilharmonia.hu és a kodalykorus.hu oldalakon, valamint az együttes Facebook profilján található.

Daróci Bárdos Tamás köszöntése

Daróci Bárdos Tamás szerzői estjét tartották a patinás Fészek Művészklub hangversenytermében 2012 február 17-én. A rendezvény még az előző év születésnapi koncertjeinek sorozatát zárta. Nagyszámú szereplőgárda mutatta be a szerző régebben és újabban komponált műveit. Az est sokszínűségének fonalát a beszélgetőtárs *Czigány György* pergette az érdeklődő közönség legnagyobb örömére.

Mivel is indult a nyolcvan esztendősek emlékezése? Az ifjúkor együtt átélt katonai élményeire „Böhönyén”, amit a két jó humorú barát eleven őszinteséggel tudott előadni. A zenei műsor a legkisebbek előadásával kezdődött. A 2011-ben *Prima Primita* díjjal kitüntetett, *Weiner Leó Zeneiskola és Zeneművészeti Szakközépiskola* intézményének növendékei és tanárai méltó módon sorakoztak fel a zeneszerző mellé aki maga is tanára e neves intézménynek.

A legkisebbek gyakran a furulya tanszakon kezdik a zenetanulást. „Jó lenne néhány *előadási darab* számukra” mondta el egyszer óhaját a zeneszerzőnek a tanszakvezető. A kérésnek megfelelően komponált is néhány művet a zeneszerző. Ezekből a zongorakíséretes furulyára írt népdalfeldolgozásokból hallottunk kis előadási darabokat ezen a hangversenyen. Említsük meg e fiatal furulya játékosok nevét, akik tiszta hangzással, igen szépen megformált előadásban szólaltatták meg a műveket. Hajdara Zsombor, Horváth Réka, Mag Bettina, Salamon Eszter. Tanáraik: Sereg Zsuzsanna, Schmal Pálma, Kállay Katalin. A hangversenyen zongora kísérelőjük: *Csontosné Bauer Zsuzsanna* és *Nagy Márta* tanárnők voltak.

A baráti beszélgetés felelevenítette Daróci Bárdos Tamás zenei tanulmányait. Ezt hangulatos történettel jellemezte, hogy miként is indította őt ifjúkorában, édesapja Bárdos Lajos és Zsámboki Miklós tanár úr beszélgetése a cselló tanulás irányába. A hangversenyen erre egy szép zene-mű emlékeztetett, „Fantázia csellóra és zongorára” előadta *Kónya Attila*, az iskola tehetséges növendéke, a zongora szólamát *Ogata Misako* tanárnő játszotta.

Mindenkor hangsúlyozza Daróci Bárdos Tamás, hogy életének meghatározó élménye a kórusmuzsika volt. Ennek maradandó hatása kíséri végig ihletett zeneszerzői tevékenységét. Ez alkalommal öt kiváló kórus mutatta be a különböző alkotói korszakok szerzeményeit. Az elsőként szereplő *Aula kamarakórus* műsorának első két száma – Madáretető (Lackfi János verse), Két mulatódal, Járd ki lábam – c. művek erőtől duzzadó vidám hangulatát fokozni tudták az Üszküdará előadásával, melynek annakidején ők voltak a mű bemutatói és azóta kórusok kedvelt műsor-számává vált. Vezényelt, az együttes karnagya *Németh Sándor*.

A *Gemma kamarakórus*, *Tóth Márton* vezetésével, átélte költői gondolatokat tolmácsolt finom zenei megfogalmazásban. Elhangzott: Tünődés

(Nádasdy Kálmán verse), A „De Angelis” gregorián mise vegyeskari átírata a Missa Mixta-ból, majd, Himnusz a naphoz (Juhász Gyula verse).

Nemrég hangszeres zene komponálásának sem tudott a szerző ellenállni a zongoraművész felkérésre. Két éve egy jótékonyági hangverseny bemutatójára készült a fuvola-zongora szólóra írott „Csángó maszkos tánc”. Az eredeti csángó dallamokat feldolgozó mű azóta már több ízben került előadásra. A zongoraszólamot bravúrosan játszó *Nagy Márta* zongoraművész-tanár mellett ez alkalommal a fuvola szólamot *Szalkay Olga* művész-tanár játszotta.

Az impozánsan nagy létszámú *Vox Caelestis Ifjúsági Vegyeskar* vonult a színpadra. A kórus alapító karnagya *Szebellédi Valéria*, akinek a már a neves világsikereket elért iskolai kórusa a Magnificat Gyermekkar. Annak 10 éves jubileumi koncertjén a Gyermekkar egykori tagjai is közreműködtek az így alakult alkalmi kórusban. A 15 éves évfordulón – 2005-ben – a Kórus már a *Vox Caelestis* néven énekelt és az azóta eltelt időszakban különböző alkalmakra felkészülve önállóan szerepelnek. A kialakult barátságok, a zene szeretete és a közös éneklés élménye erősíti a kórus összetételét. A hangversenyen előadott Daróci Bárdos Tamás művek közül – a Muzsikusz dal, Zöld erdő harmatját és a Pünkösdi rózsá, – szerepel a kórus repertoárján. A Bükkvidéki lippentős, a szerző legújabb darabjai közül való, és erre az alkalomra tanulta meg a kórus. A nagy sikerű előadást *Szebellédi Valéria* vezényelte, zongorán kísért: *Nagy Cecília*.

Befejezésül *Ady Endre* versére komponált mű: „Föl-föl dobott kő” került előadásra az egyesített: *Sándorfalvi Városi Énekkar* (vezetője: *Gulyás Mária*) és a *Budapesti Gazdasági Főiskola Kamarakórusának* előadásában. Közreműködött szólisták: *Duba Szilvia* és *Muskát András*, a zongoránál: *Nagy Márta*. Vezényelt: *Orosz Erzsébet*. A nagy sikerrel előadott művet megismételték a szerző, *Daróci Bárdos Tamás* vezényletével.

A drámai erővel megszólaló mű felidézéséhez emlékezzünk *Ady Endre* költeményére:

*Föl-földobott kő, földre hullva,
Kicsi országom, újra meg újra
Hazajön a fiad.*

*Tied vagyok én nagy haragomban,
Nagy hűtlenségemben, szerelmes gondban
Szomorúan magyar.*

*Messze tornyokat látogat sorba,
Szédül, elbúsong s lehull a porba,
Amelyből vétetett.*

*Föl-fölhajtott kő, bús akaratlan,
Kicsi országom, példás alakban
Te orcádra ütök.*

*Mindig elvágyik s nem menekülhet,
Magyar vágyakkal, melyek elülnek
S fölhorgadnak megint.*

*És, jaj, hiába, mindenha szándék,
Százszor földobnál, én visszazállnék
Százszor is, végül is.*

Márkusné Natter-Nád Klára

„Egy hangszer voltam az Isten kezében”

*Ez a Juhász Gyula idézet a címe
Havasi János könyvének Pécsi Géza pályaképéről*

Pécsett, a Kulcs a Muzsikához Kiadónál jelent meg 2011-ben, a számtalan fényképpel dokumentált, 292 oldalas életrajz. A könyv szerzője a *Preludium* névvel jelzett előszóban írja: „Pécsi Géza a lelkét kitette azért, hogy olyan zenei, mi több: érzelmi nevelési módszerrel gazdagítsa a magyar iskolaügyet, amely lehetővé tenné, hogy a középiskolai korosztály akkoriban legnagyobb részét kitevő szakmunkástanuló réteg ne szakbarbárként kerüljön ki az iskolapadból, illetve a tanműhelyből.” A fél évszázadon keresztül lankadatlan erővel és lelkesedéssel működő Pécsi Gézát élete során a szakma osztatlan elismerése és a Hivatal meg-meglendülő gáncsoskodása kísérte.

A fejezet-címei sokatmondóak: *Tani-tani* (utalás József Attilára), *Kulcs a muzsikához*, *Caritas*, *A háttér*, *És a barátok*. Az első fejezetben a pályakezdést ismerheti meg az olvasó, van abban büntetésből sikertörténet, „sötét egyházi ügy és következményei”, továbbá az elszenvedett „Infarktus utáni lábadozás”. E sorok írója abban a különleges helyzetben volt, hogy éppen az előbb említett felépülés időszakában, Sopronban találkozott Pécsi Gézával, s hallhatta a fájdalmas történetet egyenesen a szenvedő főszereplőtől, ahogy mondják: első kézből.

A második fejezet látszólag sikertörténet, „A kulcs a muzsikához”, *verba volant, scripta manet*, mondja a latin közmondás – a szó elszáll, az írás megmarad – ma is él, hasznos, fontos, akkoriban új távlatokat nyitott. Csak ha elmélyedünk az események leírásába akkor láthatjuk, hogy a megtett út nem volt könnyű.

A harmadik fejezet új arcáról mutatja be Pécsi Gézát, de mondhatjuk azt is, hogy az egész kiterjedt Pécsi családot. A szenvedőkön való segítség mindig időszerű minden társadalomban, minden korban, csak nem mindenki érez elhivatottságot a cselekvő könyörületre. Az egyszemélyes segítségből az évek folyamán tartós családi akció lett. Bárcsak sokan követnék példájukat! Nem tartanánk ma ott, ahol vagyunk.

Ezek után a negyedik fejezet a családtagok történetével, jellemzésével, bemutatásukkal foglalkozik. Úgy tűnik, hogy a *pater familias* etalonként szolgált, de kisugárzott egyénisége a családon kívülre, az őt körülvevő barátokra is. A könyv ez utóbbiakat szintén sorra bemutatja.

Pécsi Géza életútjának olvasása bőven ad alkalmat az elgondolkodásra. Az egyes fejezetek alcímei összefoglalót jeleznek az életműről: „tankönyv születik, nem elég megírni: terjeszteni is kell, majdnem elveszett illúziók,

hosszú vajúdas után végre eredmény, a bogádi vesszőfutás, Végvári harcok” stb. Megkésve ugyan, de kitüntetések is születtek, annak ellenére, hogy – a könyv szerzőjét idézve – „szélmalomharcot vív a mindenkori hatalommal szemben, meg nem értés és gáncsoskodás kíséri munkáját.”

A sorok között olvasva egyre-másra megnyilatkozik a tanítványok, sorstársak, harcostársak szeretete, megbecsülése. Felbecsülhetetlen ennek értéke, szinte túlnő a hivatalos elismeréseken. Már Kodály Zoltán megmondta 60 évvel ezelőtt:

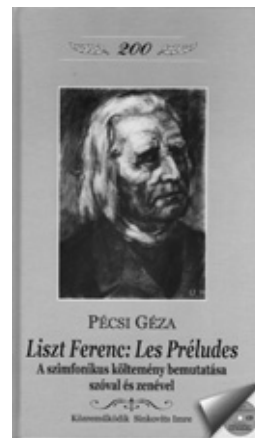
„Minden ember annyit ér, amennyit embertársainak használni, hazájának szolgálni tud. Az igazi művészet az emberiség emelkedésének egyik leghatalmasabb eszköze, s aki azt minél több embernek hozzáférhetővé teszi az emberiség jótévője.”

Ilyen kortársunk az, akit az imént ismertetett könyv bemutat.

Szőnyi Erzsébet

Pécsi Géza: Liszt Ferenc: Les Préludes

Liszt születésének 200-ik évfordulójának tiszteletére jelentette meg e kiadványt a Pécsi – Kulcs a Muzsikához Kiadó.

Liszt Ferenc műve minden emberhez szól, ezt vallja Pécsi Géza, – Liszt Ferenc: Les Préludes A szimfonikus költemény bemutatása szóval és zenével – című könyv bevezetőjében.

E különleges kis könyv megismertetése előtt derítsünk fényt a Kiadó nevére. Sokak által ismert ez a cím. **25 éve** jelent meg először **Kulcs a Muzsikához** címmel Pécsi Géza könyve – a Tankönyvkiadó gondozásában – az általános iskolák 5-8 osztálya, és a középfokú iskolák számára, *Bárdos Lajos* ajánlásával:

*A Kulcs a Muzsikához című összeállítást kezdettől fogva figyelemmel kísértem. Nagy misszió vár rá!
Régi tapasztalat: a zene gazdagítja a kedélyt, nemesíti az ízlést,
Fogékonyabbá tesz más szépségek iránt.*

Pécsi Géza több évtizedes pedagógiai pályája során tanított szakmunkásképző iskolában is, ahol az ének-zene nem szerepelt mint hivatalos tantárgy. Saját tapasztalatait megélve, kívánt „kulcsot” adni a muzsikához mindazoknak akiket az élet okkal, vagy ok nélkül többé-kevésbé kizárt a zenei élet öröméből, minél szélesebb kört kívánt eljuttatni a zene- és művészetek megismeréséhez. A könyvhöz társuló 15 hanglemezből álló sorozat szolgálta a zene iránti érdeklődés felkeltését, a könyv olvasása pedig a történelem, irodalom, képzőművészet vagyis a társművészetek közötti csodálatos összefüggések megismertetését.

Töretlen ugaron indult útjára erős hittel és meggyőződéssel a szerző, nemes cél – a zene megismertetésének – érdekében. A kezdeti keskeny ösvényt az úthenger erejével kellett egyre jobban szélesíteni, hogy negyedszázad során korszerű útra érjen.

Az 1991-ben megjelent második kiadás már beszámolhatott – a könyvtárosok szavazatai alapján elnyert, az egyik legkeresettebb, ezáltal legolvasottabb könyv elismeréséről, – a *Fitz József könyvdíjról*. Majd néhány év múlva a MŰS-KÉP díjról.

Pécsi Géza rendületlenül tovább dolgozott, újabb és újabb részletekkel bővítette az alapanyagot. Igazi munkatársra lelt lányában, a komoly zeni tanulmányokat folytató *Ursalyné Dr. Pécsi Rita* személyében, a szerkesztés munkáját hosszú évek óta *Pécsi Gézáné* végzi nagy szakértelemmel.

Ám a kiadói nehézségek tovább tornyosultak. A negyedik bővített kiadás kiadója már a *Kulcs a Muzsikához Alapítvány*. Ekkor a könyv már Művészeti, Zeneismereti és Magyar Népzenei Alapismeretekkel bővült, és az alapkönyv további tartozékai: *Énektár* – ebben a Népzenei fejezet *Dobszay László* javaslatai alapján készült. *Hangzó anyag* – ez is állandóan korszerűsödik, a zenei illusztráció az eredeti fekete lemezek helyett ekkor már 15 kazetta, majd 12 CD-lemezen jelenik meg; *Kultúrák kulcsa* munkallexikon; *Kronológiai táblasor* (8 db.nagyméretű, osztálytermi kép); mindez együtt teljes tankönyvcsaládot alakított.

A következő évek további bővítést eredményeztek, megjelent az: *Ének-Zene-Kultúra* 9-10. évfolyam részére; *Nótafa* I-II. A javasolt népdalok zenekari kísérettel; *Tanmenet és módszertani ajánlás*; és a CD-ROM I-II – a „Korszerű tankönyv 2001” díj nyertese.

A fáradhatatlan szerző az országhatáron túlra is tekint, felismerve az igényt, megragadva a lehetőséget 1999-ben német nyelven is megjelentette a könyvet: (Schlüssel zur Musik. Grundkenntnisse in Kunst und Musiktheorie.) Az egyre jobban terebélyesedő és megnövekedett forgalom lehetővé tette az **önálló, Kulcs a Muzsikához Kiadó** megvalósulását.

A nagy áldozattal és sok munkával járó önállósulás azóta lehetővé teszi a tervezett további kiadványok létrehozását.

Így valósulhatott meg *Pécsi Géza* szorgos munkája révén, újabb álma, hogy a neves 200. évforduló tiszteletére 2011-ben, önálló kiadványcént, ízléses, finom, külső megjelenésben napvilágot láthatott,

Liszt Ferenc: Les Preludes, A szimfonikus költemény bemutatása szóval és zenével, című könyve.

Megismerve az előzményeket megállapíthatjuk, hogy 25 éve biztosan, de annál is korábban már szívéhez nőtt e könyv témája a kiadójához. A *Les Préludes* végigkíséri a *Kulcs a Muzsikához* valamennyi kiadását, a fekete lemez hangzó anyagát mindig újabb és újabb technikai eljárással finomítva, hogy e könyv tartozéka a legkorszerűbb eljárással készült mesterlemez lehessen. Az archív lemez restaurálása és az elvégzett digitális utómunkálatok *Schóber Tamás* munkáját dicsérik. A könyv borítójában megbúvó szerény CD a képes könyv elengedhetetlen – a zenét megszólaltató – tartozéka.

A képzőművészeti és irodalmi illusztráció gazdag kiegészítéssel társítja az ismertetendő szöveget. Pécshez kapcsolódik az első kép. *Gebauer Ernő*, pécsi festőművész alkotása: *Liszt Mecseknádasdon* (1846-ban), megemlítve az ezzel kapcsolatos akkori eseményeket. Az életrajz rövid közlése aktuális idézetekkel mélyíti el *Liszt Ferenc* hiteles megismerését. A *Les Préludes* bemutatását 10 (fejezetre, a többnyelvűségre tekintettel) Track-ra osztja a szerző.

A szimfonikus költemény ismertetése a *metamorfózis* magyarázatával indul, kottapéldákkal illusztrálva a háromhangnyi motívum variálását, mely mindig más és más arcot mutat. Ez az 1. Track. A lemezen *Pécsi Géza* mondja a szöveget, az alapmotívumot, majd annak variációit zongorán mutatja be *Pécsi Rita*. 2.Track. A különböző hangulati megvalósulás szavakkal megfogalmazott programját: halál, szerelem, vihar, természet, harc, már zenekari megszólaltatás érzékeli. A könyvben vizuálisan jól elrendezett anyag szöveg, kottapéldák, grafikák, *Borsos Miklós* rajzai kiválóan egészítik ki a zenei részleteket. 3.Track A teljes művet a Magyar Állami Hangversenyzenekar, *Németh Gyula* vezényletével mutatja be. Rendhagyó módon, a zene alatt *Galambosi László: Előjátékok* című versciklusát *Sinkovits Imre* mondja el meghatóan átélt előadásban. Az öt tétel

költői megfogalmazásban rimel az eddig bemutatott témákra: Számvetés, Szerenád, Vihar, Örök öböl, Küzdelem. Ennek befejező két sora méltó tisztelgés Liszt Ferenc emléke előtt: *Minden ragyog. Beteljesül az Élet. / Isten-köszöntésre kísérnek a fények.*

Lényeges megemlíteni e kiadvány külhoni kitekintésének jelentőségét. A kis könyvben (terjedelme 60 oldal) három nyelven hangzik el a teljes ismertetés. A következő 4.-5. Track német nyelven, a narrátor: *Othmar Zöller*. A 6.-7. Track angol nyelvű narrátora: *Maxwell Lucas*. A 8.-9. japán nyelvű – és japán írással közölt – szöveg narrátora: *Takahashi Michiko*.

Bízunk abban, hogy ez az egyedülálló kezdeményezés, e magyarországi kiadvány a magát mindig magyarnak valló Liszt Ferencet és művét, a széles nagyvilág számára is elmélyülten ismertebbé teszi. Hogy ez az összeállítás hazánkban már eredményesen bemutatkozott, azt *Uzsalyné Pécsi Rita* szavai idézik: „Ezt az összeállítást már a legkülönbözőbb korosztályú és élethelyzetű hallgatókkal – tizenévestől nyugdíjasokig – volt lehetőségem megismertetni. Minden alkalom az emlékezetes, ritka találkozások közé emelkedett.”

A Szerző és a Kiadó könyvében köszönetét fejezte ki a közreműködők önzetlen, szakszerű és segítő közreműködéséért. Névszerint is *Eckhardt Máriának*, a Liszt Ferenc Emlékmúzeum és Kutatóközpont főtanácsosának. Végezetül illesse elismerés *Uzsaly Mártont* a borítóterv tervezőjét, a grafikák és a Liszt-portré alkotóját.

Kívánjuk, hogy minél többen ismerjék meg, és minél szélesebb körben járuljon hozzá e könyv Liszt Ferenc művének elmélyült megismeréséhez.

Márkusné Natter-Nád Klára

Fehér Anikó: Muzsika a katedrán Beszélgetés 25 magyar zenepedagógussal

Azt hiszem, nem vagyok egyedül azzal a hiányérzettel, hogy nem mondtam idejében köszönetet tanárainknak, akik életutamon elindítottak. (Mikor magyar-angol zenei szótáramat 2001-ben három volt tanáromnak ajánlottam, már csak egy élt közülük.)

Fehér Anikó helyettem is, helyettünk is megszólaltatta a mai magyar zenetanítás legnagyobb hatású képviselőit és egy kötetbe fűzte az interjúkat. Minden ilyen válogatás szubjektív, de objektív is. Az idősebb korosztályból szívesen olvastam volna Földes Imrét, Hegyi Erzsébetet és Szabó Miklóst is – de másnak talán más jut eszébe, a 25 pedig szép szám.

Inkább örülünk, hogy vannak hiányok a 60 fölötti korosztályban, és hogy van folytatás az 50-esek, 40-esek és 30-asok között is. Legalább újabb 25-öt könnyen ki lehet választani, akiket egy következő sorozatban

meg lehet kérdezni: hogyan kapták és hogyan adják tovább a stafétabotot. Hiszen miről is szól minden interjú? Számomra a kötetben végigvezető fonál az, amilyen nagy szeretettel és tisztelettel emlékeznek ezek a nagyszerű zenetanárok, pályatársaink és példaképeink saját tanáraikra, saját iskolájukra, vagy azokra, akik pályájuk elején hatottak rájuk. És, amikor saját pályájukról beszélnek, büszkén említik tehetséges, kedves, okos tanítványaikat. (A kötetben van két tanár-diák pár is: Kollár Éva Katanics Mária, Dietrich Helga Forrai Katalin „köpönyegéből bújt ki”). Gyönyörűen emlékezik Ordasi Péter Kardos Pálra, Bartalus Ilona, Rozgonyi Éva és Sebestyén Mona Tarhosra, Igó Lenke és Thész Gabriella Reményi tanár úrra, sokan a Zeneakadémiára (ami szinte mindegyikük alma matere – ezt sugallja a címlap háttérképe is; sőt az LFZE adta ki a kötetet), mindenki, akit valamilyen módon megérintett, Bárdos tanár úrra – és szerencsére még nagyon hosszú az emlegetett tanárok sora.

Nem sorolom fel, ki a megszólított huszonöt, tessék elolvasni. Van köztük számos olyan tanár, akikkel a pedagógusképzésben szinte mindenki találkozott, s vannak helyi „kohók”, akik sugároztak és iskolát teremtetek. Van, aki elsősorban kórusvezetőként, mások szolfézs- vagy énektanárként hagytak nyomot tanítványaikban. Az első két interjú (Forrai Katalinnal és Kokas Klárával) nem a kötet számára készült, jóval rövidebbek is a többinél. A kötet megjelenésére már Dobszay tanár úrtól is el kellett búcsúznunk. Adja az Ég, hogy a többiek még sokáig velünk legyenek!

Fehér Anikó nagy szakmaisággal, felkészülten, célratorően kérdez, de mindig sikerül úgy feloldania beszélgetőpartnerét, hogy az teljesen önmagát adja. Olvasás közben szinte hallottam a riportalanyok hangját, annyira élményszerű volt a szöveg. Próbát is tettem: miután elolvastam a kötetet, taláломra lapozgattam benne. Nem kellett több két mondatnál, hogy tudjam, ki beszélt.

Óriási élmény volt számomra nemcsak azoknak az emlékeknek a felidézése, amelyek engem fűznek a megszólaltatott tanárokhhoz, hanem az is, amikor ők emlegetnek kollégákat, tanárokat. Így sok olyan tanár neve, emléke is előkerül, akik már rég nincsenek köztünk. Hogy örültem, mikor Csengő Lujza vagy Hajdú Anna nénit emlegették! Ahogy – nálam évekkel feljebb járok – megidézik Vásárhelyi tanár urat, évtizedek homályából felidéződik személye. Egyik interjúalany sem mond „nagyot”, vagy papírizút, olyat, amit talán elvárnának tőle. Mindenki önmaga. Talán éppen ezért olyan nagyok?

Jean Sinor, aki hajdan a Nemzetközi Kodály Társaság elnöke volt, tartott egy konferencia-előadást „Ki a jó zenetanár?” címmel, természetesen Kodály „Ki a jó zenész?” beszédéből kiindulva. Ragyogó cikk, tanítványaimmal le is fordítottuk és megjelent a Parlandóban (1998/1-2). Úgy érzem, a kötetben válaszoló munkássága példázza a jó zenetanár ott felvázolt tulajdonságait.

Az a sok ezer volt kisdiák, kórustag, jelenlegi tanár, aki remélhetőleg olvassa majd az interjúkat, újraélheti diákkori élményeit, rengeteg erőt meríthet munkájához (nem zenei területen is), hálával és tisztelettel emlékezhet tanáira, akik közül biztosan talál néhányat ebben a könyvben.

Egy apró kritikai megjegyzésem van a szerkesztéssel kapcsolatban: az olvasást megszakítva keresem az interjú végén a jegyzetet, milyen új információt rejt az említett műről. Sok esetben elmaradhatott volna, hiszen szakmai közönségnek szóló könyvben nem kellene jegyzetben megnevezni közismert művek szerzőit, adatait.

A kötet olvasása közben egyre inkább körvonalazódott bennem a felismerés, hogy ez a könyv mennyire az interjúalanyok volt tanáiról és későbbi tanítványairól is szól. Akkor eszembe jutott, hogy én Fehér Anikót négy évig angolra tanítottam a kecskeméti Kodály Gimnáziumban, s a zeneakadémiai felvételi előtt meg némi szolfézs-útravalóval is elláttam. Az utóbbi években pedig (ha rendes vagyok, szinte naponta) én tanulok Anikótól: végzem az általa bemutatott joggyakorlatokat...

Így lesznek tanárok a tanítványokból!

Ittzésné Kövendi Kata

Visszapillantó – Liszt Ferenc emléknep Nyíregyházán

Liszt Ferenc (1811, Doborján–1886, Bayreuth) születésének 200. évfordulóján az egész világ a magyar géniusz emberi és zeneszerzői nagysága előtt tisztelgett. A nyíregyházi Vikár Sándor Zeneiskola 2011. november 30-án színes palettájú Liszt emléknepet szervezett, amelyen kis- és nagykorúak, zenészek és zenét szeretők egyaránt, ünnepi méltósággal hajthattak fejet a zongoravirtuóz, a zeneszerző, a karmester Liszt Ferenc zsenialitása előtt.

Az emléknep már a reggeli órákban nagy izgalommal kezdődött, hisz a hónapokkal előbb meghirdetett Megyei Liszt Műveltségi Versenyre 17 csapat nevezett be, javarészt Nyíregyházáról (Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium,

Kölcsey Ferenc Gimnázium, Vasvári Pál Gimnázium, Vikár Sándor Zeneiskola AMI), de a megmérettetésre Záhonyból (Kandó Kálmán Közlekedési Szakközépiskola és Gimnázium) és Kozlovvárról (Sigismund Toduța Zeneliceum) is érkeztek csapatok. A diákok nagy buzgósággal és

kitartással tanulhattak, ki hosszabb, ki rövidebb felkészülési idő alatt, annak függvényében, hogy a vetélkedőre való felhívás mikor jutott el a különböző iskolákhoz. A felkészüléshez a 17×6 diáknak Liszt életrajzát és korának társadalmi- kulturális hátterét több forrásanyagból kellett elsajátítania, és ha ezen kívül azt a szinte félszáz audíciós anyagot is hozzáadjuk, amit a Liszt-művek megismerése és felismerése céljából hallgattak, bátran és nagy elismeréssel mondhatjuk, hogy teljesítményük „férfi munka volt”. Az is bizonyos, hogy akik erre a vetélkedőre jelentkeztek, egy egész életre szívükben hordják majd a Liszt zenéje, embersége és magyarsága iránti csodálatot és büszkeséget.

Nem lehetett könnyű a vetélkedő játékosnak mutatkozó, de alapjában véve nagyon is dokumentált feladatsorát összeállítani, és azt oly módon „eljátszani”, hogy végül a vetélkedő ne irigy versengés, hanem hasznos információkban bővelkedő „szellemi-zenei játék” legyen. Ebben volt oroszlánrésze Szabó Soma tanárnak, aki a zsűri elnöki tisztségét is betöltötte. A tapasztalt tanár játékos higgadságával, izgalmasan, pergőn vezette a „komoly játékot”, így a versenyzők észre sem vették, hogy közel három órán keresztül „küzdöttek” a legnagyobb pontszámokért, azaz a díjakért. Mi, felnőttek és irányító tanárok is élvezettel szurkoltunk a csapatoknak. Részemről nem is igazán a díj érdekelt, hanem annak örültem, hogy ebben a kultúrától, komolyzenétől eltávolodott világban, vannak még nebulók, akik az iskolák merev tantervétől függetlenül vállalják az időigényes plusz-tanulást, a szorgalmi feladatokat. És végülis ez a legnagyobb nyereség! Mindezt összevetve, bátran kimondható, hogy a vetélkedő elérte a célját, mivel a versenyző diáksereg minden tagja, az elsajátított hatalmas zenetörténeti, kulturális, zenei anyag birtokában, pontszámoktól és díjaktól függetlenül, nyertesnek minősíthető. Gondolom, véleményemmel a felkészítő tanárkollegák (Belinszky Etelka, Bodnár Jánosné, Borosné Puskás Bernadett, Forgács Zsuzsa, Henzsel Csabáné, Hudi-vók Marianna, Jó Csabáné, Kaczári Istvánné, Sáráné Major Hilda, Vassné Oláh Ágnes), az értékelő bizottság – Szabó Soma, a zsűri elnöke, Arany János, a zsűri tagjai: Kissné dr. Mogyorósi Pálma, Nyesténé Raizer Márta, – valamint Tamás Attila a Vikár Sándor Zeneiskola igazgatója és az egész tantestület is egyetért. A diák, az diák! Talán egyikük sem fogta fel, hogy a délelőtti vetélkedő igazi értéke nem a pontszámotlán feltüntetett eredmény. Ők az elismerést, a kézzel fogható jutalmat várták türelmetlenül. Habár a vetéledő végeztével minden versenyző kapott emléklapot, az izgalmat fokozta az a tény, hogy csak este tudhatták meg a győztesek névsorát. És hogy a szervezők a vetélkedő felkészítő tanárainak munkáját is megköszönjék, mindenkit könyvjutalomban részesítettek.

A délelőtti vetélkedőt este 7 órai kezdettel a Zenekultúra Támogatásáért Alapítvány Liszt Ferenc emlékműsora követte a Móricz Zsigmond Színházban. A gálaesten a nyertesek átvehették az Arany-, Ezüst-, és Bronz oklevelet, valamint a díjakkal járó ajándékokat is. A diákok kipirult

arccal, nagy izgalommal várták a díjkiosztást. A Vikár Sándor Zeneiskola által szervezett műveltségi vetélkedő zsűrije a szoros pontozási eredményeket figyelembe véve, és nem kevésbé kiváló pedagógiai érzéküknek köszönhetően úgy döntött, hogy egy minősítési fokozaton belül több csapatot is megjutalmaz.

Bronz fokozatban részesült a Vikár Sándor Zeneiskola négy csapata.

Ezüst minősítést nyert a Vikár Sándor Zeneiskola, és a Sigismund Toduță Zenelíceum, Kolozsvár „Faust” csapata

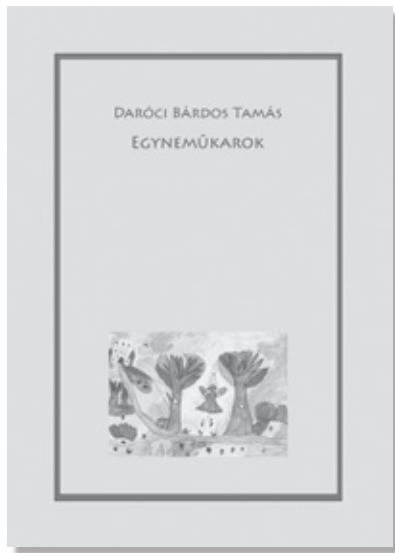
Az Arany minősítést három iskola csapata nyerte: a Vikár Sándor Zeneiskola, és az Evangélikus Gimnázium csapata, valamint a Kölcsey F. Gimnázium és a Vikár Sándor Zeneiskola „Gyászgondola” közös csapata.

A Móricz Zsigmond Színházban megtartott ünnepi hangversenyen tartalmas műsorral léptek fel a Vikár Sándor Zeneiskola, a Művészeti Középiskola, a Vásárhelyi László Alapfokú Művészeti Iskola növendékei. Felejthetetlen élmény volt a Cantemus Vegyeskar tisztán csengő, tökéletes előadása Szabó Soma karnagy vezényletével. A gálaműsor *A gyászgondola utasai* című egyfelvonásos lírai játékkal zárult. (Írta és rendezte: Karádi Zsolt) A Cosima Wagner Liszt Ferenc valamint Richard Wagner levelei és naplói alapján készült színpadi mű rávilágított Liszt életének arra a szakaszára, amikor 1882/83-as velencei látogatása során megérezte, hogy ez az utolsó találkozása leánya férjével Wagnerrel, a német opera géniuszával, aki 1883 februárjában hunyt el szívroham következtében. Így vált Liszt *Gyászgondolája* a két zenész utolsó velencei találkozásának, a halál megsejtésének komor harmóniákkal megfogalmazott zenei elégiájává.

A kolozsváriak nyíregyházi élményei

Immár másodszorra élvezhettük a nyíregyházi Vikár Sándor Zeneiskola igazgatójának és egész tantestületének vendégszeretetét. A tavalyi Erkel-vetélkedő még mindig frissnek mondható emlékével, nem kellett sokat gondolkoznunk, hogy benevezünk-e a Liszt vetélkedőre. Diákjaim a felhívásra azonnal *igen*-t mondtak, és habár objektív okokból kifolyólag csak október végétől kezdhették el a felkészülést, derekasan helytálltak. Mi több, remekül érezték magukat, és utólag bevallották, hogy a sokszínű, játékos megoldások miatt, valójában nem is tűnt olyan hosszúnak a több órás verseny. Ők még szívesen folytatták volna tovább, és ha valaha lesz még ilyen jellegű vetélkedő, rájuk mindenképpen lehet számítani. Ezúton is köszönettel tartozunk Tamás Attila igazgatónak, aki a Vikár Sándor Zeneiskolában otthont teremtett a vetélkedő „felhőtlen” lebonyolítására. Köszönjük továbbá a velünk kapcsolatot tartó *Hudivók Marianna* tanárnő kedvességét, valamint az „idegenvezető” szerepet is vállaló szervező, *Nyesténé Raizer Márta* tanárnő gondoskodását, türelmét. Baráti szeretettel gratulálunk mindenkinek, és várjuk a folytatást!

Kulcsár Gabriella

A JADA Bt. és a szombathelyi Berzsényi Dániel Vegyeskar
– karnagya Vinczeffy Adrienne –
kiadásában – új CD lemezen hallható

Daróci Bárdos Tamás
16 kórusművének felvétele.

Közreműködő kórusok:

Bárdos Lajos Általános Iskola – Dunakeszi;
a Paragvári utcai Általános Iskola és
a Kanizsai Dorottya Gimnázium – Szombathely

A kiadványokat megjelentette a JADA Kiadó

Az **EDITIO MUSICA BUDAPEST** új kóruskiadványai

GYERMEK- ÉS NŐIKAROK

BARTÓK Béla: Gyermekek- és nőikarok
(legújabb javított kiadás)
(szerk. Szabó Miklós) (Z. 1103)

SZŐNYI Erzsébet: Japán dalok női karra,
japán költők verseire (magyar szöveg:
Kosztolányi Dezső) (Z. 14 820)

VÁNTUS István: Hangcsoportok gyer-
mekkarra Weöres Sándor szövegére
(Z. 14 806)

EGYNEMŰKAROK

Egyedi kiadványok KODÁLY Zoltán:
Tricinia c. gyűjteményéből
(szöveg: Kistényei Melinda)

Április (Z. 14 795)

Béke (Z. 14 796)

Egy tölgyfához (Z. 14 793)

In memoriam 1686 (Z. 14 792)

Kakukkos óra (Z. 14 791)

Ódon vár (Z. 14 794)

VEGYESKAROK

BARTÓK Béla: Az eladó lány (a Négy
magyar népdalból) (Z. 14 809)

DARÓCI Bárdos Tamás: Üszküdará egy
török népdal alapján (magyar, angol)
(Z. 14 807)

DECSÉNYI János: A költő sírfelirata
(Epitaph) Rainer Maria Rilke szövegére
(magyar, német) (Z. 14 785)

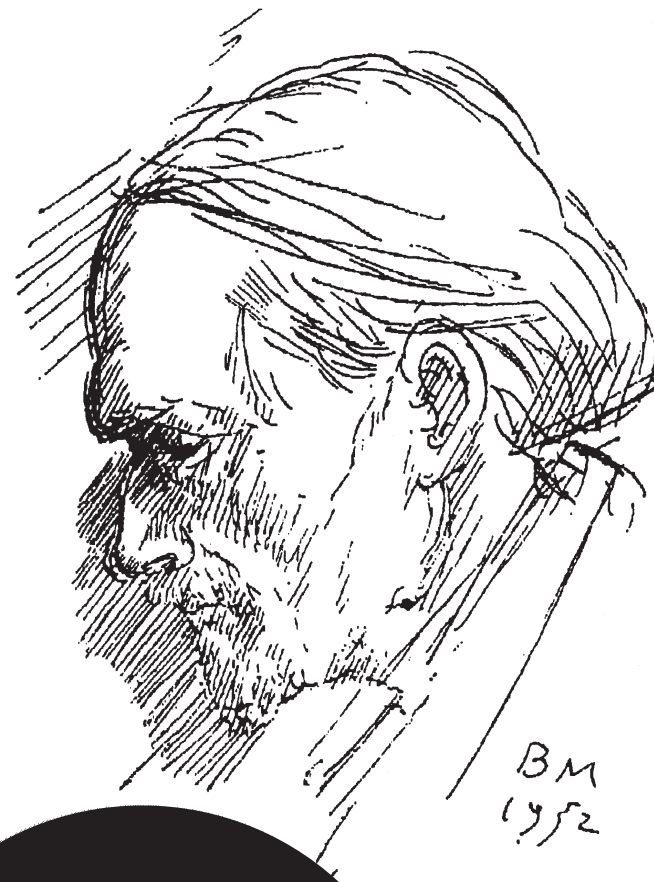
Felhívjuk figyelmét SZŐNYI Erzsébet *Kodály's Principles in Practice* c. kötetének új kiadására (Z. 14 804). Kérjük, hogy ajánlja ezt a kiadványt angol nyelven tanító zenetanár kollégáinak!

www.kotta.info

Az Interneten megtalálja régi és legújabb kóruskiadványainkat
mintaoldalakkal és sok mű hangfelvételével.

Universal Music Publishing Editio Musica Budapest Zeneműkiadó Kft
H-1370 Budapest, P.O.B. 322 • Tel.: (361) 236-1105 • Telefax: (361) 236-1101
E-mail: info@emb.hu • Internet: http://www.emb.hu

A MAGYAR KODÁLY TÁRSASÁG HÍREI

2012/1